

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Kauppakorkeakoulu

Luottolaitoksen tilinpäätöksen erityispiirteet ja
luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdisteleminen IFRS-
standardien mukaan raportoivan konsernin
tilinpäätökseen – Case X Oyj

Laskentatoimi
Pro gradu-tutkielma

Laatija: Salli Järvelin
Ohjaaja: Aila Virtanen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU

Tekijä Salli Järvelin	
Työn nimi Luottolaitoksen tilinpäätöksen erityispiirteet ja luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdisteleminen IFRS-standardien mukaan raportoivan konsernin tilinpäätökseen - Case X Oy	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro Gradu
Aika 26.11.2012	Sivumäärä 67
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Rahoitusmarkkinoilla toimivan luottolaitoksen toiminta poikkeaa perinteisen teollisuusyrityksen toiminnasta esimerkiksi toimintaympäristön, suhdanneherkkyyden ja riskien kannalta. Luottolaitoksen tilinpäätökselle on asetettu muun muassa näistä syistä erityiset vaatimukset. Tämä tutkimus on konstrukttiivinen case-tutkimus, jonka tarkoituksena on rakentaa case-yritykselle ohje, joka käsittelee luottolaitoksen tilinpäätöksen erityispiirteitä sekä luottolaitoksena toimivan tytäryhtiön tilinpäätöksen yhdistämistä osaksi konsernitilinpäätöstä. Case-yritys on suomalainen konserni, jolla on vuonna 2011 perustettu tytäryritys, joka tulee harjoittamaan luottolaitostoimintaa.</p> <p>Luottolaitoksen tilinpäätöksen vaatimuksista säätelee ylimmällä tasolla Laki luottolaitostoiminnasta (9.2.2007/121). Tarkemmat vaatimukset on esitetty Valtiovarainministeriön asetuksessa (VMA 150/2007) sekä Finanssivalvonnan standardissa 3.1 <i>Tilinpäätös ja toimintakertomus</i>. Luottolaitoksen tuloslaskelman ja taseen kaavat poikkeavat rakenteeltaan kirjanpitoasetuksen mukaisista kaavoista. Tuloslaskelma sisältää yleensä teollisuusyritykseltä puuttuvat korkotuotot ja -kulut sekä palkkiotuotot ja -kulut, mutta sillä ei ole perinteistä liikevaihtoa eikä liikevoittoa. Verrattuna teollisuusyritykseen luottolaitoksen tase on vahvasti saamispainotteinen.</p> <p>Tässä tutkimuksessa käsitellään IFRS-standardien mukaista konsernitilinpäätöstä. Luottolaitoksen yhdistämisestä konsernitilinpäätökseen ei ole olemassa varsinaista sääntelyä ja olemassa olevia tapauksiakin on vain muutamia. Ohjeena on käytettävä erityisesti IFRS:n yleisiä periaatteita, joita ovat esimerkiksi tilinpäätöksen olennaisuuden vaatimus sekä oikean kuvan antamisen periaate.</p> <p>Yrityksen toiminnan laajentuessa uudelle toimialalle IFRS-standardien mukaan raportoivan yrityksen on pohdittava IFRS 8 Toimintasegmentit -standardin periaatteiden mukaan mahdollisia muutoksia olemassa oleviin toimintasegmentteihin ja tätä kautta myös segmenttiraportointiin.</p> <p>Case-yritykselle laadittu ohje sisältää edellä mainittujen aiheiden yksityiskohtaisen läpikäynnin. Case-yritys otti ohjeen käyttöön sen valmistuttua ja luottolaitoksen tilikartta sekä tilien linkitys konsernitileihin tehtiin ohjeen pohjalta.</p>	
Asiasanat Luottolaitos, Tilinpäätös, Konsernitilinpäätös, Segmenttiraportointi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu	

SISÄLLYS

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU 3

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Tutkimuksen taustaa	10
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys.....	11
1.3	Keskeiset käsitteet	11
1.4	Tutkimuksen rakenne.....	12
2	METODOLOGIA.....	13
2.1	Tutkimusmenetelmät.....	13
2.1.1	Konstrukttiivinen tutkimus	13
2.1.2	Kvalitatiivinen tutkimus	15
2.1.3	Kvantitatiivinen tutkimus.....	15
2.1.4	Tapaustutkimus eli case-tutkimus	15
2.2	Aineisto ja kirjalliset lähteet.....	16
2.2.1	Haastattelut.....	17
2.2.2	Merkittävimmät kirjalliset lähteet	18
3	LUOTTOLAITOKSEN TILINPÄÄTÖS	19
3.1	Noudatetut säännökset	19
3.2	Yleistä luottolaitoksen tilinpäätöksestä	20
3.3	Rahoitusinstrumenttien määritelmät, arvostaminen ja jaksottaminen.....	21
3.3.1	Rahoitusinstrumenttien määritelmät.....	21
3.3.1.1	Rahoitusvarat.....	21
3.3.1.2	Rahoitusvelat	22
3.3.1.3	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat.....	22
3.3.1.4	Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset.....	23
3.3.1.5	Lainat ja muut saamiset	23
3.3.1.6	Myytävässä olevat rahoitusvarat	23
3.3.2	Rahoitusinstrumenttien arvostaminen.....	24
3.3.2.1	Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat erät.....	24
3.3.2.2	Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset.....	25
3.3.2.3	Lainat ja muut saamiset	25
3.3.2.4	Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat.....	26

3.4 Tuloslaskelma	27
3.4.1 Korkotuotot ja -kulut	28
3.4.2 Palkkiotuotot ja -kulut.....	28
3.4.3 Arvopaperikaupan nettotuotot.....	28
3.4.4 Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot	29
3.4.5 Sijoituskiinteistöjen nettotuotot	29
3.4.6 Liiketoiminnan muut tuotot.....	29
3.4.7 Hallintokulut	30
3.4.8 Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä.....	30
3.4.9 Liiketoiminnan muut kulut	30
3.4.10 Arvonalentumistappiot luotoista ja muista saamisista	31
3.4.11 Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot.....	31
3.5 Tase.....	32
3.5.1 Käteiset varat	34
3.5.2 Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset.....	34
3.5.3 Saamiset luottolaitoksilta.....	34
3.5.4 Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä.....	35
3.5.5 Saamistodistukset	35
3.5.6 Osakkeet ja osuudet.....	35
3.5.7 Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyryksissä.....	36
3.5.8 Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä.....	36
3.5.9 Aineettomat hyödykkeet	36
3.5.10 Aineelliset hyödykkeet.....	36
3.5.11 Muut varat.....	37
3.5.12 Siirtosaamiset ja maksetut ennakot.....	37
3.5.14 Laskennalliset verosaamiset.....	37
3.5.15 Velat luottolaitoksille.....	37
3.5.16 Velat yleisölle ja julkisyhteisöille.....	38
3.5.17 Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	38
3.5.18 Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat.....	38
3.5.19 Muut velat	38
3.5.20 Siirtovelat ja saadut ennakot	39
3.5.21 Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla.....	39

3.5.22	Laskennalliset verovelat.....	39
3.5.23	Tilinpäätössiirtojen kertymä	39
3.5.24	Osakepääoma	40
3.5.25	Muut sidotut rahastot.....	40
3.5.26	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto	40
3.5.27	Kertyneet voittovarot.....	40
3.5.28	Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset.....	40
3.5.29	Asiakkaan puolesta annetut peruuttamattomat sitoumukset.....	41
3.6	Liitetiedot	41
3.6.1	Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	41
3.6.2	Tuloslaskelman liitetiedot.....	41
3.6.3	Taseen liitetiedot.....	42
4	KONSERNITILINPÄÄTÖS	44
4.1	Yleistä konsernitilinpäätöksestä	44
4.1.1	Määräysvallan syntyminen	44
4.1.2	Konsernitilinpäätöksen vaiheet IAS 27 mukaan.....	45
4.2	Luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdistäminen konsernitilinpäätökseen	45
4.2.1	IAS 1 Tilinpäätöksen esittäminen.....	46
4.2.2	IAS 8 Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, kirjanpidollisten arvioiden muutokset ja virheet.....	47
4.2.3	Tuloslaskelma	48
4.2.3.1	Korkotuotot ja -kulut.....	48
4.2.3.2	Palkkiotuotot ja -kulut.....	49
4.2.3.3	Muiden tuloslaskelman rivien yhdistäminen.....	50
4.2.4	Tase.....	50
4.2.4.1	Vastaavaa	50
4.2.4.2	Vastattavaa.....	51
4.3	Liitetiedot	51
4.4	Segmenttiraportointi.....	52
4.4.1	Yleistä IFRS 8 -standardista	52
4.4.2	Toimintasegmenteistä esitettävät tiedot.....	53
4.4.3	Arvostusperiaatteet	54
4.4.4	Tuotteita ja palveluita, maantieteellisiä alueita sekä tärkeimpiä asiakkaita koskevat tiedot	55

4.4.5	Luottolaitos -tytäryhtiön yhdistelemisen vaikutukset konsernin segmenttiraportointiin.....	55
5	RAHOITUSLASKELMA	57
5.1	Luottolaitoksen rahavirtalaskelman sisältö	57
5.2	Konsernin rahavirtalaskelma	57
5.3	IAS 7 <i>Rahavirtalaskelmat</i> -standardi.....	58
5.3.1	Liiketoiminnan rahavirrat	58
5.3.2	Investointien rahavirrat	59
5.3.3	Rahoituksen rahavirrat	59
5.3.4	Nettomääräisenä esittäminen.....	59
5.3.5	Muut määräykset	59
6	TULOKSET	61
6.1	Case-yrityksen ohjeen tarkoitus.....	61
6.2	Case-yrityksen ohjeen sisältö	61
6.3	Case-yrityksen ohjeen laadintatavat ja tiedonkeruumenetelmät.....	63
6.4	Markkinatestin toimivuus case-yrityksen ohjeessa	64
	LÄHTEET	66

1 JOHDANTO

Hyvä kirjanpito on säilyttänyt asemansa kirjanpitoa ja tilinpäätöstä ohjaavana yleisluontoisena periaatteena, vaikka sen rooli onkin muuttunut kansainvälistyvän lainsäädännön myötä. Aikaisemmin lainsäädäntö ei sisältänyt moniakaan säännöksiä erilaisten tilanteiden kohdalle, vaan oli olemassa yksi yleinen periaate ja muuten toimintaa ohjasi hyvä kirjanpito. Riittävän vertailukelpoisuuden saavuttaminen olikin hyvän kirjanpitotavan noudattamisen vastuulla. (Leppiniemi 2000, 14-15)

Nykyisessä lainsäädännössä on kiinnitetty enemmän huomiota yhdenmukaisen ja vertailukelpoisen kirjanpito- ja tilinpäätösmateriaalin tuottamiseen ja siksi lainsäädäntö sisältää enemmän yksittäisiä tilanteita ohjaavia säännöksiä. (Leppiniemi 2000, 14-15) Kirjanpitolaki vaatiikin jo ensimmäisessä luvussa 1:3 pykälässä kirjanpitovelvollista noudattamaan hyvää kirjanpitotapaa. (KPL 1:3) Se on nyt laissa määritelty periaate eikä sillä ole entistä yleisperiaatteen ominaisuutta. Hyvän kirjanpitotavan lähteinä toimivat lainsäädäntö, kirjanpitolautakunnan ohjeet ja kirjanpidon yleiset periaatteet kuten jatkuvuuden, varovaisuuden, olennaisuuden sekä luotettavuuden periaatteet. Lisäksi kansainväliset periaatteet eli toisin sanoen IAS- ja IFRS-standardit toimivat hyvä kirjanpitotavan lähteinä, erityisesti pörssiin noteeratulle yhtiölle. (Leppiniemi 2000, 15, 33-97)

Rahoitusmarkkinat ovat toimialana omaa luokkaansa. Niihin sisältyy erityisen suuri riski sekä yhtiön että asiakkaan puolelta. Luottolaitoksen tuotteet ovat myös luonteeltaan hyvin erilaisia verrattuna esimerkiksi teollisuusyrityksen tuotteisiin. Nämä seikat ovat muun muassa vaikuttaneet siihen, että luottolaitoksen tilinpäätöstietojen vaatimukset poikkeavat selkeästi kirjanpitolain ja -asetuksen mukaan tilinpäätöksen laativien

kirjanpitovelvollisten vaatimuksista. (Luhtala 1998, 139) Luottolaitoksen kirjanpitoa tekevällä taloushallinnon ammattilaisella on siis oltava täysin erilaista aineellista osaamista suoriutuakseen työstään ja pystyäkseen noudattamaan työssään hyvää kirjanpitoa. Valtiovarainministeriö on määritellyt luottolaitokselle oman tuloslaskelman ja taseen kaavan sekä liitetietovaatimukset. Finanssivalvonta taas on laatinut luottolaitoksen tilinpäätöstä säätelevän määräyskokoelman, jotta tilinpäätökset laadittaisiin hyvää kirjanpitoa noudattaen ja samanlaisten yhtiöiden tilinpäätösten vertailukelpoisuus olisi mahdollisimman suuri.

Kun luottolaitos on osa suurempaa pörssinoteerattu konsernia, on konsernitilinpäätöstä laadittaessa otettava huomioon se, että luottolaitoksen yhdisteleminen tapahtuu asiaa koskevien säännösten puitteissa ja konsernitilinpäätöksen vertailukelpoisuus säilyy. Konsernitilinpäätöksen osalta IAS- ja IFRS-standardit säätelevät tästä asiasta, sillä tämän tutkimuksen case-yritys on pörssinoteerattu yhtiö. Esimerkiksi IAS 1 -standardin mukaan tilinpäätöksen on annettava oikea kuva yhtiön taloudellisesta tuloksesta, asemasta ja rahavirroista. Liiketoimien ja muiden tapahtumien vaikutukset on esitettävä todenmukaisesti ja varojen, velkojen, kulujen ja tuottojen määritelmien ja kirjaamiskriteerien on noudatettava yleisiä periaatteita, jotta oikean kuvan antamista noudatetaan. (IAS 1:13)

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tutkimuksen taustalla on toimeksianto suomalaiselta konsernilta, joka on julkisesti noteerattu NASDAQ OMX Helsinki Suuret Yhtiöt -listalla. Tähän konserniin on perustettu vuoden 2011 toukokuussa uusi tytäryhtiö, jonka toimialaksi on kaupparekisteriin merkitty muu rahoitusta palveleva toiminta. Rahoitusyhtiöllä ei ole ollut toimintaa vuonna 2011, mutta toiminta on tarkoitus aloittaa vuoden 2012 viimeisellä neljänneksellä. Toiminnan alussa yhtiöllä on maksulaitostoimilupa, mutta suurella todennäköisyydellä yhtiölle tullaan lähitulevaisuudessa hankkimaan luottolaitoslupa. Tästä syystä tämä tutkimus on tehty siltä pohjalta, että yhdisteltävä tytäryritys on luottolaitos.

Konserniin ei ole aiemmin kuulunut yritystä tältä toimialalta, joten uuden toimialan myötä talousosastolla on tarve saada ohjeistusta rahoitusalan raportoinnin erityispiirteistä ja vaatimuksista. Tutkimuksen kohteena ovat erityisesti luottolaitoksen tilinpäätöksen erityissäännökset suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan ja tytäryhtiön tilinpäätöksen yhdisteleminen IFRS- standardien mukaan laadittuun konsernitilinpäätökseen. Julkisesti noteerattu yhtiö raportoi siis konsernitilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaisesti ja uusi tytäryhtiö taas raportoi suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tavoitteena on tehdä case-yritykselle ohjeistus siitä, kuinka luottolaitoksen tilinpäätös tehdään ja kuinka kyseistä toimintaa harjoittavan tytäryhtiön tilinpäätös yhdistellään IFRS:n mukaan raportoivan konsernin tilinpäätökseen. Tarkoituksena on siis tehdä yksityiskohtainen ohje siitä, mitä rivejä luottolaitoksen tuloslaskelmaan ja taseeseen tulee ja mitä eriä niihin kirjataan sekä minkälaiset ovat luottolaitoksen liitetietovaatimukset. Tämän lisäksi tavoitteena on selvittää muutokset konsernitilinpäätöksen tuloslaskelmaan, taseeseen ja liitetietovaatimuksiin sekä käydä läpi myös rahoituslaskelma luottolaitoksen ja konsernin osalta.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan yhteen tutkimuksen kannalta keskeisimpään tutkimuskysymykseen: Miten case-yrityksen konsernitilinpäätös muuttui luottolaitoksena toimivan tytäryhtiön yhdistämisen johdosta?

1.3 Keskeiset käsitteet

Finanssivalvonta on rahoitus- ja vakuutusvalvontaviranomainen, joka valvoo muun muassa pankkien, luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten ja pörssin toimintaa. Sen tavoitteena on luoda finanssialan palveluntarjoajien asiakkaille mahdollisuus toimia luotettavassa toimintaympäristössä sekä säilyttää yleinen luottamus finanssialaan. (Finanssivalvonta)

IFRS eli International Financial Reporting Standards on tilinpäätösinformaatiota säätelevä säännöstö. 1.1.2011 standardit sisälsivät 29 IAS-standardia ja 9 IFRS-standardia. Normisto koostuu tilinpäätöksen laatimista ja esittämistä koskevista yleisistä periaatteista, kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista sekä tulkintaohjeista.

Konserni koostuu emoyrityksestä ja sen kaikista tytäryrityksistä. (IAS 27)

Konsernitilinpäätös on konsernista laadittu tilinpäätös, joka esitetään niin kuin se olisi yhden taloudellisen kokonaisuuden tilinpäätös. (IAS 27)

Luottolaitostoiminta on määritelty laissa luottolaitostoiminnasta (9.2.2007/121) seuraavasti: "Luottolaitostoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa liiketoimintaa, jossa yleisöltä vastaanotetaan takaisinmaksettavia varoja sekä tarjotaan omaan lukuun luottoja tai muuta rahoitusta."

Segmenttiraportointi on sijoittajille annettua erillistä informaatiota segmenteittäin. IFRS-tilinpäätöksessä on annettava tiettyjä lukuja jokaisesta yrityksen määrittämästä toimintasegmentistä. Sen tarkoituksena on antaa tilinpäätöksen käyttäjille parempi kuva yrityskokonaisuuteen liittyvistä riskeistä. (Haaramo ym. 2009)

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu kahdesta eri osasta, julkaistavasta osasta ja toimeksiantajalle menevästä osasta. Julkaistavassa osuudessa kerrotaan luottolaitoksen tilinpäätökseen liittyvästä teoriapohjasta, kuten sitä säätelevästä lainsäädännöstä ja viranomais määräyksistä, sekä käydään läpi konsernitilinpäätökseen liittyvää teoriaa ja säädöksiä. Seuraavassa kappaleessa kerrotaan tämän tutkimuksen metodologiasta ja esitellään käytettyä tutkimusotetta. Kolmas kappale koostuu luottolaitoksen tilinpäätöksen vaatimuksista ja neljännessä luvussa käydään läpi luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdistelemistä konsernitilinpäätökseen. Viidennessä luvussa otetaan tarkasteluun rahoituslaskelma ja käydään läpi sitä koskevat säädökset sekä luottolaitoksen että konsernin osalta. Viimeinen luku koskee tutkimuksen empiiristä osuutta ja sen tarkoituksena on esitellä toimeksiantajalle menevää osuutta.

Empiirinen osuus sisältää yrityssalaisuuksia ja se on näin ollen jätetty case-yrityksen pyynnöstä tutkimuksen ulkopuoliseksi raportiksi (Järvelin 2012). Se on case-yritykselle räätälöity ohje luottolaitoksen tilinpäätöksen tekemisestä ja sen yhdistämisestä IFRS:n mukaan raportoivaan konserniin. Kuten edellä mainittiin, tämä tutkimuksen osa esitellään tarkemmin luvussa kuusi.

2 METODOLOGIA

Kyseessä on hyvin käytännönläheinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi onkin valittu konstruktiiivinen case-tutkimus. Konstruktiiivisessa tutkimuksessa keskitytään johonkin käytännön ongelmaan ja kehitetään sille toimivaa ratkaisua esimerkiksi jollakin mallilla, kuviolla tai suunnitelmalla. Case-tutkimuksen tästä tutkimuksesta tekee se, että ratkaistava ongelma on yrityksessä ja ratkaisumalli kehitetään juuri tälle tapaukselle sopivaksi. Empiirinen osuus eli case-osuus tutkimuksesta tullaan esittämään ulkopuolisena raporttina ja se pidetään yrityksen toiveiden mukaan salaisena. Case-osuus eli tutkimuksen empiirinen osa on yrityksen toiveiden mukaan räätälöity ohjeistus toimeksiantajana olevalle yhtiölle. Tarkoituksena ohjeessa on käydä läpi kohdeyrityksen uuden tytäryrityksen tuloslaskelman ja taseen rivit tämänhetkisten tietojen mukaan sekä selvittää mitä muutoksia konsernitilinpäätökseen tulee tehdä uuden tytäryrityksen yhdistelemisen myötä.

2.1 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on siis konstruktiiivinen case-tutkimus ja siinä on tutkimusotteen osalta sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia piirteitä. Kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten piirteiden yhdistäminen samassa tutkimuksessa onkin enemmän sääntö kuin poikkeus. Hirsjärven ym. (2005, 127) mukaan niitä ei ole edes tarkoitettu kilpaileviksi suuntauksiksi. Tässä luvussa käsitellään aluksi tarkemmin, mitä konstruktiiivisella tutkimuksella tarkoitetaan yleisesti ja laskentatoimen tutkimuksessa. Lisäksi luvussa käydään läpi mitä kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote tarkoittavat ja miten määritellään case-tutkimus.

2.1.1 Konstruktiiivinen tutkimus

Tämän tutkimuksen tutkimusotteeksi on määritelty konstruktiiivinen tutkimus, joka edustaa normatiivisen tutkimuksen kenttää sisältäen sekä teoreettisen että empiirisen elementin (Kasanen ym. 1991, 323). Kasanen ym. (1991,315) esittävät tutkimuksessaan konstruktiiivisesta tutkimuksesta tämän luvun johdannossa kerrottuun tapaan, että kyseinen tutkimusote sisältää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista ainesta. Edellä mainitussa tutkimuksessa sanotaan konstruktiiivisen tutkimuksen olevan yleensä myös case-tutkimusta (Kasanen ym. 1991, 315). Tässä tutkimuksessa on myös havaittavissa kaikki edellä mainitut piirteet ja niitä esitellään hieman tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

Konstruktion kehittäminen voidaan tulkita ongelmanratkaisuksi, joka tuottaa jotain täysin uutta ja ennennäkemätöntä. Konstruktiiivinen tutkimus taas tuottaa konstruktioita. Se nähdään osana soveltavan tutkimuksen kenttää,

jonka ominaisuuksia ovat uuden tiedon tuottaminen ja tavoitteeseen tähtääminen. Konstruktiivinen tutkimus sijoitetaan perustutkimuksen, tekniikan, tieteellisen ongelmanratkaisun ja konsultoinnin keskiöön. Siinä on piirteitä kaikista edellä mainituista, mutta se ei ole täysin mitään niistä. (Kasanen ym. 1991, 302-303)

Konstruktiivisessa tutkimuksessa etsitään siis ratkaisua ongelmaan rakentamalla esimerkiksi malli, kuvio tai suunnitelma. Tieteellisen tutkimuksen piirteet saavuttaakseen ongelmanratkaisu täytyy kuitenkin pystyä sitomaan aikaisempaan tietämykseen, sen on tuotava uutta kyseiseen asiaan ja sen on oltava toimiva. Toimiva ongelmanratkaisu ei myöskään tarkoita vain teknistä onnistumista, vaan myös ratkaisun implementoinnin on onnistuttava. (Kasanen ym. 1991, 305)

Konstruktio toimivuuden selvittäminen vie paljon aikaa ja sen soveltuvuutta on testattava useita kertoja. Kasanen (1986, 148) esittää kaksivaiheista markkinatestiä toimivuuden testaukseen. Heikon markkinatestin läpäisee konstruktio, jota joku tulosvastuullinen yritysjohtaja on ollut valmis käyttämään päätöksenteossaan. Vahvan markkinatestin taas läpäisee konstruktio, jonka käyttöönoton jälkeen tulosvastuullisen yksikön taloudelliset tulokset ovat parantuneet tai jonka käyttöönottamien yritysten tulokset ovat parempia kuin vertailukelpoisten yritysten, joissa konstruktioa ei käytetä. Markkinatestiä käytettäessä on huomioitava, että vain harva konstruktio läpäisee edes heikon markkinatestin.

Konstruktiivinen tutkimus on tuottanut monia merkittäviä taloushallinnon innovaatioita. Sisäisen laskennan puolelta esimerkiksi ROI (Return on investments) -johtamistyyli ja sen kaava sekä nollapohjabudjetointi ovat syntyneet konstruktiivisesta tutkimuksesta. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisin konstruktiivinen tutkimustyö on ulkoisen laskennan Saarion meno-tulo-teoria. Saarion teoriat synnyttivät uuden lainsäädännön ja tarjosivat yrityksille suuret tulontasausmahdollisuudet. (Kasanen ym. 1991, 309-310)

Tieteellisiä tunnusmerkkejä pohdittaessa, konstruktiiviseen tutkimukseen voi kohdistua kritiikkiä yleistettävyyttä kohtaan. Takaako yhdenlaisen ratkaisun toimivuus yhdessä organisaatiossa sen, että se toimisi myös muualla? Jos tähän ei uskota, konstruktiivinen menetelmä voidaan helposti tulkita konsultaatioksi eikä tieteelliseksi menetelmäksi (Kasanen ym. 1991, 322). Kasanen ym. (1991, 322) mukaan konstruktiivisen tutkimuksen yleistäminen on yksittäisen tapauksen syvällistä ymmärtämistä. Yhdessä yrityksessä toimivaksi todettu ongelmanratkaisu toimii luultavasti myös muualla. Tätä yleistämisen perustetta ei voi verrata siihen, kun yritetään tehdä tilastollisia päätelmiä liian pienellä otoskoolla. Konstruktiivinen tutkimus siis paljastaa nimenomaan lainalaisia yhteyksiä eikä yksittäisten ilmiöiden välisiä yhteyksiä. (Kasanen ym. 1991, 322).

2.1.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Suurimaksi osaksi tämän tutkimus saa kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijä on kiinnostunut tutkittavasta asiasta laadullisesta näkökulmasta. Siinä aineisto kerätään suurimmaksi osaksi ihmisiltä ja aineiston kokoaminen tapahtuu todellisissa olosuhteissa (Hirsjärvi ym. 2005). Tämä tutkimus toteutetaan lähes kokonaan yrityksen tiloissa ja aineistoa kerätään paljon haastattelemalla, joten laadullisen tutkimuksen piirteet täyttyvät näiltä osin. Tyypillistä on myös, että tutkimuksen sisältö muokkautuu tutkimusta tehtäessä ja siihen voidaan tehdä jatkuvasti muutoksia. Yleensä teoreettista viitekehystä ja empiiristä osuutta tehdään lomittain. (Hirsjärvi ym. 2005)

2.1.3 Kvantitatiivinen tutkimus

Tässä tutkimuksessa on myös kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeistä on syy-seuraus -suhteiden periaate. Taustalla on realistinen ontologia, jonka mukaan todellisuus muodostuu olemassa olevista tosiasioista.

Kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyy hyvin läheisesti aiemmat teoriat ja johtopäätöksen aikaisemmista tutkimuksista. Tässä tutkimuksessa käytetään kuitenkin hyvin vähän aikaisempaa tutkimusta.

2.1.4 Tapaustutkimus eli case-tutkimus

Tapaustutkimus on yleisimmin tunnettu laadullisena tutkimuksena, jonka keskipisteenä on tutkimuksen kohteena oleva tapaus. Tutkimus perustuu tapaukselle kohdennetuille tutkimusongelmille ja tutkimuskysymyksille. Tämän perusteella on huomattava, ettei kaikki laadullinen tutkimus ole tapaustutkimusta. (Eriksson ym. 2005, 1)

Erikssonin ym. (2005, 1) mukaan tapaustutkimus on enemmänkin tutkimusstrategia ja lähestymistapa tutkimukselle kuin aineistonkeruumenetelmä. Tapaus valitaan siis tarkasti harkiten ja sen analysointi ja määrittely on tutkimuksen tärkein tehtävä. Eriksson ym. (2005, 1-3) on luetellut neljä ehtoa, joiden täytyessä suositellaan tapaustutkimuksen tekemistä. Ensimmäisenä ehtona on mitä-, miten- ja miksi-kysymysten keskeisyys, toisena ehtona taas tutkijan vähäinen mahdollisuus kontrolloida tapahtumia. Kaksi muuta ehtoa ovat aikaisemman empiirisen tutkimuksen vähyys ja se, että tutkittava kohde on olemassa oleva ilmiö. (Eriksson ym. 2005)

Case-tutkimuksen suunnittelu on tärkeä osa tutkimuksen tekemistä ja hyvän suunnittelun avulla tutkimuksessa käytetyt menetelmät ovat myös järjestelmällisemmin valittuja (Yin 2012, 6). Yin (2012, 6-10) onkin määritellyt

case-tutkimuksen suunnittelun kolme vaihetta, jotka auttavat tutkijaa luomaan tutkimukselle tarvittavan kehyksen.

Ensimmäinen vaihe Yinin (2012, 6) mukaan on tapauksen eli "casen" määrittelyminen. Tapaus on tämänkaltaisen tutkimuksen pääasiallinen analyysin kohde, joten sen valinta on keskeinen myös tutkimuksen onnistumisen kannalta. Tapaus on yleensä jollain tapaa rajattu kohde, kuten esimerkiksi henkilö, organisaatio tai tapahtuma. Erityisen hyvät edellytykset tutkimukselle tuo käsiteltävän tapauksen erityisyys esimerkiksi organisaation täydellinen uusiutuminen tai luonnonkatastrofi. Tällaista ainutlaatuista tapausta ei kuitenkaan ole aina tarjolla, jolloin tutkimus tehdään mahdollisesti yleisemmästä ilmiöstä. Tällöin on tärkeää kytkeä tutkimus vakuuttavaan teoreettiseen viitekehykseen. (Yin 2012, 6-7)

Seuraavana vaiheena tapauksen määrittelymisen jälkeen valitaan case-tutkimus -tyyppi, joka aiotaan tehdä. Yin (2012, 7) antaa tutkijalle neljä vaihtoehtoa matriisimuodossa. Case-tutkimus voi olla joko yhden tapauksen (single-case) tai monen tapauksen (multiple-case) tutkimus ja se voi olla kokonaisvaltainen (holistic) tai yksityiskohtaisempi (embedded). Yhden tapauksen kokonaisvaltainen tutkimus voi olla esimerkiksi tutkimus siitä, miten yksi organisaatio on ottanut käyttöön uuden työntekijöiden palkitsemisjärjestelmän. Yksityiskohtainen (embedded) tutkimus voisi tutkia asiaa yhden organisaation yksikön tasolla. Samalla tavoin voidaan tutkia myös useampaa tapausta (multiple-case). Yin (2012, 7-9)

Viimeiseksi case-tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tutkijan on päätettävä käyttääkö hän tutkimuksessaan olemassa olevia teorioita pohjana vai ei. Teorian avulla tutkijan voi olla helpompaa organisoida tutkimuksen tietoja ja tehdä yleistyksiä tutkimuksen tuloksista. Kuitenkin teorioihin sisältyvät päätelmät voivat rajoittaa tutkijan omia löydöksiä. Yleisesti suositumpaa, erityisesti aloittelevien case-tutkijoiden kesken, on kuitenkin teorian käyttäminen tutkimuksessa. Tällä tavalla tutkimusten täytäntöönpanokin on helpompaa. (Yin 2012, 9-10)

2.2 Aineisto ja kirjalliset lähteet

Case-tutkimuksen aineisto koostuu useimmiten useista erityyppisistä aineistoista. Yin (2012, 10) luettelee kuusi eri aineistotyyppiä: havainnot, haastattelut, arkistoidut asiakirjat, dokumentit, osallistuva havainnointi ja yrityksen materiaalit. Tyypiltään aineistoja on sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista. Yin (2012, 10-11)

Tutkimuksen lähteet ovat erilaisia kirjallisia lähteitä kuten lait, asetukset ja viranomaisohjeet ja aineisto sisältää sekä haastatteluja että case-yrityksen materiaaleja. Yrityksen materiaalit ovat kirjanpitoaineistoa ja tiliointiohjeita sekä tilinpäätöksiä ja vuosikertomuksia. Lisäksi aineistona on käytetty sekä yrityksen työntekijöille että ulkopuolisille asiantuntijoille tehtyjä haastatteluja.

2.2.1 Haastattelut

Yksi tärkeimmistä aineistonkeruumenetelmistä tässä tutkimuksessa on asiantuntijoiden haastattelut. Haastattelut ovat joustava tapa kerätä aineistoa ja tutkimuksen luonteen takia haastattelut pidetään enimmäkseen keskusteluina kuin lomakkeiden perusteella tehtyinä haastatteluina. Tällainen haastattelutyyppejä on Hirsjärven ym (2005) mukaan avoin haastattelu.

Haastattelujen yksi parhaimmista puolista on joustavuus. Haastattelussa voidaan edetä haastateltavan ehdoilla ja kysymyksiä ja niiden järjestystä voidaan muokata, jos se nähdään tarpeelliseksi. Haastatteluja voidaan myös toteuttaa tarvittaessa useita ja näin saada lisää selvyttä saatuihin vastauksiin. Haastattelun huonona puolena voidaan Hirsjärvi ym (2005) mukaan nähdä haastattelun suunnittelun ja toteutuksen tuomat haasteet. Virheellisesti toteutetussa haastattelussa haastateltava voi tuntea olonsa epämukavaksi ja antaa epäluotettavia vastauksia. Haastattelijan tulee olla hyvin valmistautunut ja tietää, miten käyttäytyä haastattelutilanteessa ja miten tulkita vastauksia. Tässä tutkimuksessa tällaiset haasteet eivät ole niin suuressa roolissa, sillä haastateltavien vastaukset tulevat luettavaksi vain pienelle joukolle ihmisiä ja haastatteluiden aiheet eivät ole henkilökohtaisia.

Haastatteluja on toteutettu monessa eri vaiheessa ja samoja henkilöitä on haastateltu useaan otteeseen. Yhteensä tutkimuksessa haastateltiin kymmentä eri henkilöä. Yrityksen sisäisissä haastatteluissa tarkoituksena oli enimmäkseen syventää tietoutta yrityksestä, erityisesti konsernitilinpäätöksestä ja uuden yrityksen toiminnasta sekä selvittää konsernin laskentakäytäntöjä. Haastateltavat henkilöt olivat uuden yrityksen osalta toimitusjohtaja sekä kaksi muuta projektiorganisaation keskeistä henkilöä sekä ansaintalogiikasta vastaavaa konsulttia. Konsernin taloushallinnon osalta haastateltiin koko konsernin laskennasta vastaavaa henkilöä sekä kahta IFRS -tilinpäätöksen laatijaa ja yhtä kirjanpitäjää.

Konsernin ulkopuolelta haastateltiin Finanssivalvonnan IFRS-asiantuntijaa ja tilintarkastusyhteisön rahoitusalaan perehtynyttä konsulttia, sillä näillä henkilöillä oli tarkempaa tietoa luottolaitosta koskevasta sääntelystä ja sen tarkastuksesta. Ulkopuolisten haastattelujen tavoitteena oli syventää tietämystä luottolaitoksen tilinpäätöksen laatimisesta ja sen erityispiirteistä sekä sen tilinpäätöksen yhdistämisestä IFRS:n mukaan raportoivan konsernin tilinpäätökseen.

Haastattelut nauhoitettiin, mutta tässä tapauksessa niiden litterointia ei nähty tarpeelliseksi esimerkiksi siitä syystä, että haastateltavien kanssa samoihin aiheisiin palattiin useita kertoja ensimmäisen tapaamisen jälkeen. Haastattelujen luonne ja aiheet vaikuttivat myös siihen, ettei litterointia suoritettu.

2.2.2 Merkittävimmät kirjalliset lähteet

Tutkimuksen kirjalliset lähteet koostuvat pääasiassa eri laeista, asetuksista, viranomais määräyksistä ja IFRS-standardeista. Luottolaitoksen tilinpäätöstä säätelevä Finanssivalvonnan standardi 3.1 on yksi tärkeimmistä kirjallisista lähteistä. Kyseinen standardi sisältää kaikki vaatimukset, mitkä luottolaitoksen tilinpäätökselle ja toimintakertomukselle on asetettu. Sen sisältö muodostuu useista eri laeista kuten Laki luottolaitostoiminnasta (121/2007) sekä asetuksista kuten luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta annettu valtiovarainministeriön asetus (VMA 150/2007). Standardi pohjautuu osittain myös esimerkiksi IAS 39 standardiin. Edellä mainittu Valtiovarainministeriön asetus on myös yksi keskeisimmistä lähteistä, sillä se sisältää luottolaitoksen tuloslaskelman ja taseen kaavat sekä niiden täyttöohjeet.

Tutkimuksen kannalta tärkeitä lähteitä ovat myös KHT-yhdistyksen julkaisemat IFRS-standardit ja IFRS-tilinpäätösmalli. Tutkimuksessa käytetään vuoden 2011 alkuun mennessä julkaistuja standardeja, sillä Case-yrityksen tilinpäätösmateriaali on vuoden 2011 tilinpäätöksestä eikä näin ollen ole tarkoituksenmukaista käyttää vuonna 2012 voimaan tulleita standardeja. Todellisuudessa IFRS-standardien osalta on käytännön saatavuuden takia käytetty vuonna 2010 voimaan tullutta kirjaa, mutta tutkimuksen kannalta relevantit standardit eivät ole muuttuneet vuoden 2010 jälkeen.

3 LUOTTOLAITOKSEN TILINPÄÄTÖS

Luottolaitoksen toiminnan erityispiirteet ovat olleet syynä siihen, että myös sen tilinpäätöksellä on erityispiirteitä ja vaatimuksia verrattuna kirjanpitoasetuksen ja -lain mukaiseen tilinpäätökseen. Luottolaitoksen tilinpäätös laaditaan ja julkistetaan valtiovarainministeriön luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä antaman asetuksen, luottolaitoslain ja Finanssivalvonnan säännösten mukaisesti. Yrityksen tulee myös noudattaa soveltuvin osin kirjanpitolakia ja osakeyhtiölakia. (9.2.2007/121)

3.1 Noudatetut säännökset

Luottolaitoslain (9.2.2007/121) 9. luku säätelee tilinpäätöstä, osavuositarkastusta ja tilintarkastusta. Siinä on määritelty edellisessä kappaleessa luetellut säännökset, joita luottolaitoksen on noudatettava tilinpäätöstä laatiessaan. Laki määrittelee myös ne kirjapitolain ja osakeyhtiölain säännökset, jotka luottolaitos voi jättää noudattamatta. Luottolaitoksen on julkistettava tilinpäätöksensä normaalista kirjanpitolain mukaan tilinpäätöksensä tekevästä yrityksestä poiketen jo kaksi kuukautta tilikauden päättymisen jälkeen ja sen on oltava rekisteröitynä kahden viikon kuluttua tilinpäätöksen vahvistamisesta (Laki luottolaitostoiminnasta 9.2.2007/121). Tällöin myös tilinpäätöksen on oltava nähtävillä halukkaille yrityksen tiloissa. Luottolaitoslain 9. luvussa on myös käsitelty pääpiirteittäin rahoitusinstrumenttien arvostamista eli tarkemmin sitä, missä tapauksissa rahoitusinstrumentit arvostetaan käypään arvoon ja missä taas hankintamenoon. Tarkemmin arvostamiskysymyksiä sekä rahoitusinstrumenttien, että aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden osalta on käsitelty Finanssivalvonnan standardissa 3.1 *Tilinpäätös ja toimintakertomus*.

Valtiovarainministeriön asetuksessa (150/2007) säädetään tilinpäätöksen lisäksi myös toimintakertomuksen ja rahoituslaskelman sisällöstä sekä tilinpäätöksen liitetiedoista. Luottolaitoksen liitetietovaatimukset ovat erityisen laajat verrattuna muiden kirjanpitovelvollisten liitetietovaatimuksiin. Asetuksessa on lueteltu noin sata eri liitetietovaatimusta, jotka koskevat tilinpäätöksen laatimista, tuloslaskelmaa, tasetta, käypään arvoon arvostamista, tuloveroja, vakuuksia, henkilöstöä ja omistuksia muissa yrityksissä. Tuloslaskelman ja taseen kaavat on esitetty asetuksen liitetietoina. Sijoituspalveluyrityksen ja luottolaitoksen tilinpäätöksiin on laadittu eri kaavat ja tässä tutkimuksessa käsitellään vain luottolaitoksen tilinpäätösasiakirjojen kaavoja.

Finanssivalvonta sääntelee ja valvoo rahoitussektorilla toimivia yrityksiä. Tilinpäätöstä tehdessään luottolaitoksen on noudatettava Rahoitustarkastuksen (nykyään Finanssivalvonta) julkaisemaan määräyskokoelman jaksoon 3. sisältyvää standardia 3.1 *Tilinpäätös ja toimintakertomus*. *Tilinpäätös ja toimintakertomus* -jakson lisäksi yhtiön on noudatettava kuutta muuta Finanssivalvonnan rahoitussektorin määräyskokoelman jaksoa:

Hallintokulttuuri ja liiketoiminta, Menettelytavat, Vakaavaraisuus ja riskien hallinta, Tietojen julkistaminen, Maksupalvelut (maksulaitokset ja maksupalvelua ilman toimilupaa tarjoavat henkilöt) ja RA raportointi. Finanssivalvonnan toiminnan tarkoituksena on varmistaa valvottavien vakaa toiminta ja turvata sijoittajien etu varmistamalla heille luotettavat finanssimarkkinat (Laki Finanssivalvonnasta 19.12.2008/878). Nämä tavoitteet silmällä pitäen on myös kirjoitettu standardi 3.1. Finanssivalvonnan mukaan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen on annettava sijoittajille paras mahdollinen mahdollisuus arvioida yrityksen taloudellista asemaa, toiminnan tuloksellisuutta ja siihen liittyviä riskejä. Standardi kattaa mahdollisimman laajasti kaikki luottolaitokselle asetetut vaatimukset tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen osalta ja tämän mahdollistamiseksi siihen on otettu mukaan myös kansallista lainsäädäntöä. (Rahoitustarkastus 2005)

3.2 Yleistä luottolaitoksen tilinpäätöksestä

Rahoitusalan tilinpäätösten konsultti Hannu Kaijoma painotti haastattelussaan, että luottolaitoksen tilinpäätöstä tehdessä yrityksellä ei ole mahdollisuutta tehdä omia valintoja rakenteen suhteen, vaan sen on noudatettava annettuja kaavoja. Luottolaitoksen on laadittava tilinpäätöksensä luottolaitokselle asetetun lain (9.2.2007/121), valtiovarainministeriön asetuksen (VMA 150/2007) ja Finanssivalvonnan säännösten mukaisesti. Tilikauden pituuden on oltava 12 kuukautta, mutta toimintaa aloitettaessa tai lopetettaessa se saa olla lyhyempi tai pidempi, enimmillään kuitenkin 18 kuukautta. Luottolaitoksen on laadittava tilinpäätöksensä viimeistään kaksi kuukautta tilikauden päättymisen jälkeen. (Laki luottolaitostoiminnasta 9.2.2007/121, 148-149§) Tämä eroaa kirjanpitolain (30.12.1997/1336) mukaan tilinpäätöksensä laativasta kirjanpitovelvollisesta, jolla vastaava aika on neljä kuukautta. (KPL 30.12.1997/1336, 6§) Vahvistetun tilinpäätöksen on oltava esillä luottolaitoksen toimipaikassa kahden viikon kuluessa tilinpäätöksen vahvistamisesta.

Tilinpäätökseen on myös luottolaitoslain (9.2.2007/121) mukaan liitettävä toimintakertomus, joka sisältää tietoa luottolaitoksen toiminnan kehittymisestä. Valtiovarainministeriön asetus luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä (VMA 150/2007) määrittelee tarkemmin toimintakertomuksessa esitettävät tiedot. Yleisten tietojen osalta luottolaitoksen on esimerkiksi tiedotettava yrityksen olennaisista tapahtumista, annettava selvitys tulevaisuuden kehityksestä sekä laadittava oikean ja riittävän kuvan antava selvitys liiketoiminnan kehittymisestä, yrityksen tuloksesta ja sen hetkisestä tilasta sekä tulevista riskeistä ja epävarmuustekijöistä. Yleisten tietojen lisäksi luottolaitoksen on selvitettävä, miten se toteuttaa vakavaraisuustietojen julkistamisen. Vakavaraisuustiedoista säädetään luottolaitoslain (9.2.2007/121) 82§:ssä.

Tilintarkastuksen osalta luottolaitoksen tulee noudattaa tilintarkastuslakia (13.4.2007/459) ja osakeyhtiömuotoisen luottolaitoksen myös osakeyhtiölakia

(21.6.2006/624). Tilintarkastajista vähintään yhden on oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö.

3.3 Rahoitusinstrumenttien määritelmät, arvostaminen ja jaksottaminen

Luottolaitoksen rahoitusinstrumenttien määritelmät sekä arvostamiseen ja jaksottamiseen liittyvät vaatimukset sisältyvät Finanssivalvonnan 3.1 standardiin *Tilinpäätös ja toimintakertomus*. Vaatimukset vastaavat kuitenkin muutamaa epäolennaista poikkeusta lukuun ottamatta kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja IAS 32 ja IAS 39. Tästä johtuen luottolaitoksena toimivan tytäryhtiön tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen rahoitusinstrumenttien arvostamiseen ja jaksottamiseen pätevät samat säädökset. Tässä luvussa määritellään erilaiset rahoitusinstrumentit, joita luottolaitoksella mahdollisesti tulee olemaan, ja selvitetään niiden arvostus- ja jaksotusperiaatteet erilaisissa tilanteissa.

3.3.1 Rahoitusinstrumenttien määritelmät

IAS 32.11 määrittelee rahoitusinstrumentit seuraavasti: *Rahoitusinstrumentti on mikä tahansa sopimus, joka synnyttää yhdelle yhteisölle rahoitusvaroihin kuuluvan erän ja samalla toiselle yhteisölle rahoitusvelan tai oman pääoman ehtoisen instrumentin*. Rahoitusinstrumentteja ovat siis rahoitusvarat ja rahoitusvelat.

3.3.1.1 Rahoitusvarat

Rahoitusvaroihin kuuluvat kaikki omaisuuserät jotka ovat:

1. Käteisvaroja
2. Toisen yhteisön oman pääoman ehtoisia instrumentteja
3. Sopimukseen perustuvia oikeuksia
 - a. saada toiselta yhteisöltä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja
 - b. vaihtaa rahoitusvaroja tai -velkoja toisen yrityksen kanssa yhteisölle mahdollisesti edullisissa olosuhteissa
4. sopimuksia, jotka mahdollisesti tullaan toteuttamaan yhteisön omina oman pääoman ehtoisina instrumentteina ja jotka ovat:
 - a. muita kuin johdannaissopimuksia, joiden perusteella yhteisö on tai saattaa olla velvollinen vastaanottamaan muuttuvan lukumäärän omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja
 - b. johdannaissopimuksia, joka tullaan tai saatetaan tulla toteuttamaan muulla tavalla kuin vaihtamalla kiinteä määrä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja kiinteään lukumäärään yhteisön omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja. (IAS 32.10)

3.3.1.2 Rahoitusvelat

Rahoitusvelka on mikä tahansa velka, joka on

1. Sopimukseen perustuva velvollisuus
 - a. luovuttaa toiselle yhteisölle käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja
 - b. vaihtaa rahoitusvaroja tai -velkoja toisen yhteisön kanssa olosuhteissa, jotka mahdollisesti osoittautuvat yhteisölle epäedullisiksi
2. Sopimus, joka tullaan tai saatetaan tulla toteuttamaan yhteisön omina pääoman ehtoisina instrumentteina ja joka on
 - a. muu kuin johdannaistyyppinen sopimus, jonka perusteella yhteisö on tai saattaa olla velvollinen luovuttamaan muuttuvan lukumäärän omia oman pääoman ehtoisia instrumenttejaan, tai
 - b. johdannaissopimus, joka tullaan toteuttamaan tai saatetaan toteuttaa muulla tavalla kuin vaihtamalla kiinteä määrä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja kiinteään lukumäärään yhteisön omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja. (IAS 32.11)

3.3.1.3 Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat erät ovat rahoitusvaroihin tai velkoihin kuuluvia eriä, jotka ovat joko luokiteltuja kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviksi tai jotka yhteisö on alun perin luokitellut käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi eriksi. Käypään arvoon tulosvaikutteiseksi kirjattaviksi eriksi ei saa luokitella sellaisia sijoituksia oman pääoman ehtoisiin instrumentteihin, joilla ei ole markkinoilla noteerattua markkinahintaa ja joiden käypä arvo ei ole luotettavasti määriteltävissä. IFRS 7 vaatii yhteisöä esittämään tilinpäätöksen liitetietoina tietoja käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvaroista ja -veloista. Tietoa on esimerkiksi esitettävä siitä, miten luokittelu käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi rahoitusinstrumentiksi on yhtiön riskienhallinta- ja sijoitusstrategian mukaista. Tarkemmin vaadittavat tiedot on säädetty IFRS 7 -standardin kohdissa 9-11. (IAS 39.9)

IAS 39 antaa myös kattavasti käypään arvoon arvostamiseen liittyviä näkökohtia varsinaisen standardin kappaleissa 48–49 ja liitteen A kappaleissa AG69-AG82. On huomattava, että nämä vaatimukset koskevat kaikkia käypään arvoon arvostettavia eriä riippumatta siitä, mistä syystä ne on käypään arvoon arvostettu.

Käypä arvo on parhaiten määriteltävissä toimivilla markkinoilla noteeratuista hinnoista. Siinä tapauksessa, että kyseisen rahoitusinstrumentin markkinat eivät ole toimivat, yhtiön on käytettävä arvostusmenetelmää käypää arvoa määriteltäessä. Tavoitteena arvostusmenetelmässä on määrittää, mihin hintaan liiketoimi olisi arvonmäärittämispäivänä toteutunut toisistaan riippumattomien osapuolten välisessä vaihdossa, joka perustuu tavanomaisiin liiketaloudellisiin näkökohtiin. Tällaisia arvostusmenetelmiä ovat esimerkiksi

menetelmä, jossa tarkastellaan liiketoimeen haluavien osapuolten viimeaikaisia markkinatransaktioita tai menetelmä, jossa nojaututaan samantapaisen rahoitusinstrumentin käypään arvoon. Tärkeätä on käyttää arvostusmenetelmässä mahdollisimman paljon markkinoilta saatavaa tietoa eikä niinkään yhteisökohtaista tietoa. (IAS 39.AG69 - 39.AG75)

3.3.1.4 Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

Tähän erään kuuluvat rahoitusvarat ovat johdannaisvaroihin kuulumattomia ja niihin liittyy maksusuoritus, joka on joko kiinteä tai määritettävissä oleva. Eräpäivään asti pidettävän sijoituksen maksu erääntyy tiettyinä päivinä, jos yhteisöllä on aikomus ja kyky pitää ne eräpäivään asti. Kuitenkin sellaisia rahoitusvaroja, jotka yhteisö on alkuperäisen arvostamisen yhteydessä luokitellut käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi tai myytävissä oleviksi rahoitusvaroiksi, ei luokitella eräpäivään asti pidettäväksi eikä sellaisia rahoitusvaroja, jotka vastaavat lainojen ja muiden saamisten määritelmää. Siinä tapauksessa, että yhteisö on kuluneen tilikauden tai kahden edellisen tilikauden aikana myynyt eräpäivään asti luokiteltuja rahoitusvaroja tai muuttanut niiden luokitusta ennen eräpäivää, se ei saa luokitella mitään rahoitusvarojen eräpäivään asti pidettäväksi. Kuitenkin esimerkiksi sellainen tapaus, että myynti tai uudelleenluokittelu on tapahtunut niin lähellä eräpäivää, että markkinakoron muutoksilla ei ole vaikutusta erän käypään arvoon, ei estä rahoitusvarojen luokittelua eräpäivään asti pidettäväksi. (Finanssivalvonta 2005, 39)

3.3.1.5 Lainat ja muut saamiset

Lainat ja muut saamiset ovat rahoitusvaroja, jotka eivät ole johdannaisvaroja ja joiden maksut ovat kiinteitä tai määriteltävissä olevia. Lainoja ja muita saamisia ei noteerata toimivilla markkinoilla paitsi, jos ne aiotaan myydä lyhyen ajan sisällä ja ne on siitä syystä luokiteltava kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi tai sellaiset lainat ja saamiset, jotka yhteisö nimenomaisesti luokittelee käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi. Myös sellaiset lainat ja muut saamiset, jotka yhteisö luokittelee myytävissä oleviksi, joko omasta halustaan tai siitä syystä, että niiden haltija ei mahdollisesti saa alkuperäistä sijoitustaan olennaisilta osilta takaisin, ovat markkinoilla noteerattuja. (Finanssivalvonta 2005, 40)

3.3.1.6 Myytävissä olevat rahoitusvarat

Myytävissä olevat rahoitusvarat ovat johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, jotka on joko nimenomaisesti luokiteltu myytävissä oleviksi tai

niitä ei ole luokiteltu mihinkään edellisistä rahoitusvarojen luokista. (Finanssivalvonta 2005, 40)

3.3.2 Rahoitusinstrumenttien arvostaminen

Rahoitusinstrumentit arvostetaan joko käypään arvoon tai jaksotettuun hankintamenoon tai hankintamenoon. Jos rahoitusinstrumentin arvo on tilinpäätöspäivänä alentunut jaksotettua hankintamenoa tai hankintamenoa alemmaksi, niin rahoitusinstrumentin arvoa tulee alentaa vähentämällä arvonalentumistappio jaksotetusta hankintamenosta tai hankintamenosta. Rahoitusvelat arvostetaan nimellisarvoon, jos ne eivät ole kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä tai jos niitä ei alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä ole luokiteltu käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi.

Käypään arvoon arvostetaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat, myytävissä olevat rahoitusvarat, johdannaissaamiset ja -velat sekä tietyt ehdot täyttävät alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat. Jaksotettuun hankintamenoon tai hankintamenoon taas arvostetaan lainat ja muut saamiset, eräpäivään asti pidettävät sijoitukset, tytäri- ja omistusyhteyssyritysten osakkeet ja osuudet sekä sellaiset rahoitusvarat, jotka kuuluisi arvostaa käypään arvoon, mutta niiden käypä arvo ei ole luotettavasti määritettävissä. (Finanssivalvonta 2005, 45-46)

Seuraavissa kappaleissa käydään läpi tarkemmin eri rahoitusinstrumenttien arvostamiseen liittyviä määräyksiä.

3.3.2.1 Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat erät

Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, käypään arvoon voidaan arvostaa tietyt ehdot täyttäviä rahoitusvaroja ja -velkoja. Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä tilinpäätöspäivän käypään arvoon arvostettavia rahoitusvaroja ovat lainat ja muut saamiset, joita ei pidetä kaupankäyntitarkoituksessa sekä saamistodistukset, jotka pidetään eräpäivään asti. Rahoitusvelkojen osalta käypään arvoon voidaan alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä arvostaa myös sellaiset rahoitusvelat, jotka eivät ole osa kaupankäyntitarkoituksessa olevaa erää tai johdannaissopimuksen erää. Päätös käypään arvoon merkitsemisestä tulee kuitenkin tehdä silloin kun erä merkitään ensimmäistä kertaa kirjanpitoon. (Finanssivalvonta 2005, 45-46)

Käypään arvoon arvostettavan rahoitusinstrumentin on täytettävä kolme ehtoa. Ensimmäisenä ehtona on se, että rahoitusinstrumentin erään on liityttävä kytketty johdannaissopimus, joka olisi arvostettava käypään arvoon, jos se merkittäisiin kirjanpitoon erikseen. Toisekseen käypään arvoon arvostamisen on poistettava arvostamiseen ja kirjaamiseen liittyvää epäjohdonmukaisuutta.

Viimeisenä ehtona on käypään arvoon merkitsemisen perustuminen riskienhallinnassa laadittuihin käypään arvoon perustuviin laskelmiin. (IAS 39)

Käypään arvoon arvostamisen mahdollisuus viittaa Euroopan komission asetuksella (EY) N:o 18645/2005 hyväksytyyn asiakirjaan ”Muutokset IAS 39:ään: - Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen KÄYPÄÄN ARVOON ARVOSTAMISMAHDOLLISUUS”. Finanssivalvonta ei ole antanut tästä erikseen ohjetta vaan velvoittaa tätä mahdollisuutta käyttäviä noudattamaan IAS 39:n säännöksiä.

3.3.2.2 Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset arvostetaan käypään arvoon silloin, kun ne merkitään kirjanpitoon ensimmäistä kertaa. Käypään arvoon lisätään tällöin kyseisen erän hankinnasta välittömästi syntyneet transaktiokustannukset. Alkuperäisen arvostamisen jälkeen kyseiset sijoitukset on arvostettava jaksotettuun hankintamenuon käyttämällä efektiivisen koron menetelmää.

Tilinpäätöspäivänä yhteisön on arvioitava, onko objektiivista näyttöä sille, että eräpäivään asti pidettävän sijoituksen arvo on alentunut. Jos tällaista näyttöä on, arvonalentumistappio määritetään erän kirjanpitoarvon ja alkuperäisen efektiivisellä korolla diskontattujen arvioitujen vastaisten rahavirtojen nykyarvon erotuksena. Arvonalentumistappio kirjataan tulosvaikutteisesti ja omaisuuserän kirjanpitoarvo alennetaan. Myös mahdolliset arvonalentumiskirjausten peruutukset kirjataan tulosvaikutteisesti. (Finanssivalvonta 2005, 48-49)

3.3.2.3 Lainat ja muut saamiset

Tässä luvussa käsitellään sellaisia lainoja ja muita saamisia, joihin ei voida soveltaa käypään arvoon arvostamisen mahdollisuutta. Yleisten periaatteiden mukaan tällaiset tase-erän arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon. Kuitenkin alkuperäisessä arvostamisessa lainat ja muut saamiset arvostetaan käypään arvoon, johon on lisätty hankinnasta välittömästi syntyneet transaktiokustannukset. Tällaisessa tilanteessa käypä arvo on yleensä liiketoimesta toteutunut hinta eli annetun tai saadun vastikkeen käypä arvo.

Alkuperäisen arvostamisen jälkeen lainat ja muut saamiset arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon efektiivisen koron menetelmällä. Transaktiomenot sisällytetään jaksotettuun hankintamenuon myös efektiivisen koron menetelmää käyttäen ja jaksotetaan tulosvaikutteisesti saamisen juoksuajalle. Lainat ja muut saamiset arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon, vaikka yhteisöllä olisi aikomus pitää ne eräpäivään asti.

Jos kyseisen erän arvo on tilinpäätöspäivänä alentunut, kirjataan erä arvonalentumistappiolla vähennettyyn jaksotettuun hankintamenuon. Jos taas erästä on syntynyt voittoa tai tappiota, ne kirjataan tulosvaikutteisesti silloin kun erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo on alentunut.

Lainoja ja muita saamisia ei voi luokitella uudelleen niiden hallussapidon aikana. (Finanssivalvonta 2005, 54-55)

3.3.2.4 Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat arvostetaan alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon huomioimatta transaktiokustannuksia. Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen erät on arvostettavan käypään arvoon vähentämättä myynnin tai muun luovutuksen yhteydessä syntyneitä transaktiokustannuksia.

Käyvän arvon muutoksesta syntynyt voitto tai tappio kirjataan tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävää rahoitusinstrumenttia ei voida luokitella käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi sen hallussapitoaikana tai liikkeeseen laskun jälkeen. (Finanssivalvonta 2005, 46-48)

3.4 Tuloslaskelma

Luottolaitoksen tuloslaskelma laaditaan Valtiovarainministeriön asetuksen (VMA 150/2007) luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta sisältämien liitteiden kaavojen mukaisesti. Tämän kappaleen alla on kyseinen tuloslaskelman kaava.

LUOTTOLAITOKSEN TULOSLASKELMA

Korkotuotot
 Leasingtoiminnan nettotuotot
 Korkokulut
KORKOKATE
 Tuotot oman pääoman ehtoista sijoituksista
 Samaan konserniin kuuluvista yrityksistä
 Omistusyhteisyhteisöistä
 Muista yrityksistä
 Palkkiotuotot
 Palkkiokulut
 Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot
 Arvopaperikaupan nettotuotot
 Valuuttatoiminnan nettotuotot
 Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot
 Suojauslaskennan nettotulos
 Sijoituskiinteistöjen nettotuotot
 Liiketoiminnan muut tuotot
 Hallintokulut
 Henkilöstökulut
 Palkat ja palkkiot
 Henkilösivukulut
 Eläkekulut
 Muut henkilösivukulut
 Muut hallintokulut
 Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä
 Liiketoiminnan muut kulut
 Arvonalentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista
 Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot
LIIKEVOITTO (-TAPPIO)
 Tilinpäätössiirrot
 Tuloverot
 Varsinaisen toiminnan voitto (tappio) verojen jälkeen
 Muun kuin varsinaisen toiminnan tuotot ja kulut
TILIKAUDEN VOITTO (TAPPIO)

Seuraavissa kappaleissa käydään läpi niitä tuloslaskelman rivejä, joilla on merkitystä tämän tutkimuksen kannalta, ja selvittää yleisellä tasolla, mitä mikäkin erä sisältää. Tiedot perustuvat Rahoitustarkastuksen (nykyään Finanssivalvonta) standardin 3.1 Tilinpäätös ja toimintakertomus liitteeseen kaksi.

3.4.1 Korkotuotot ja -kulut

Korkotuotot ovat yksi luottolaitoksen suurimmista tuloeristä. Korkotuotoiksi merkitään vastaavien tase-eristä "Käteiset varat", "Saamiset luottolaitoksilta", "Saamiset Konserniyhtiöltä", "Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä", "Saamistodistukset" ja "Johdannaissopimukset" saadut korkotuotot. Korkotuotot kirjataan efektiivisen koron menetelmää käyttäen.

Tämän tuloslaskelman erän osalta on huomioitava korkotuottojen ja palkkiotuottojen ero. IAS 18 määrittelee mitkä rahoituspalveluista perityistä tuotoista lasketaan korkotuotoiksi ja mitkä palkkiotuotoiksi. Korkotuotoista on kyse silloin, kun tuoton katsotaan olevan osa rahoitusinstrumentin efektiivistä tuottoa. Rahoitusinstrumentit ovat kahden osapuolen välisiä rahoitussopimuksia, jotka aiheuttavat toiselle osapuolella erän rahoitusvaroihin ja toiselle rahoitusvelkoihin.

Korkokuluihin merkitään taas vastattavien tase-eristä "Velat luottolaitoksille", "Velat konserniyritykselle", "Velat yleisölle", "Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat", "Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat" ja "Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla" maksettavat korkokulut. Korkokuluja ovat kulut vain niistä rahoitusinstrumenteista, jotka on luokiteltu rahoitusvelaksi. Korkokulut kirjataan korkotuottojen tapaan efektiivisen koron menetelmää käyttäen.

3.4.2 Palkkiotuotot ja -kulut

Palkkiotuotot ovat yleensä myös suuri tuloerä luottolaitokselle. Palkkiotuottoja muodostuu silloin kun jokin erillinen toimenpide on suoritettu ja siitä saadaan palkkio. Tällaisia ovat esimerkiksi luottokorttien avausmaksut, korttien käsittelystä johtuvat maksut ja palkkiot arvopaperien säilytyspalveluista.

Palkkiokulut ovat muille yrityksille maksettuja palkkiokuluja sellaisista tuotoista, jotka on merkitty sen yrityksen kirjanpitoon palkkiotuotoiksi. Palkkiokulut ovat palveluista ja toimenpiteistä syntyneitä kuluja.

3.4.3 Arvopaperikaupan nettotuotot

Tämä tuloslaskelman erä sisältää kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi luokiteltujen rahoitusinstrumenttien luovutushinnan tai selvitysmäärän ja

kirjanpitoarvon positiivisen tai negatiivisen erotuksen (realisoitunut myyntivoitto tai myyntitappio). Tällaisia kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusinstrumentteja ovat saamistodistukset, osakkeet ja osuudet, ei-suojaaviksi tarkoitettut johdannaissopimukset ja takaisinostotarkoituksin liikkeelle lasketut rahoitusvelat. Lisäksi kaikista kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä ja muista käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitelluista rahoitusinstrumenteista aiheutuneet käyvän arvon muutokset kirjataan tähän erään. Näistä rahoitusinstrumenteista ei kirjata arvonalentumistappioita.

Edellä mainituista kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä rahoitusinstrumenteista ja käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista eristä johtuvia osinko- ja korkotuottoja tai korkokuluja ei kirjata tähän erään vaan niitä vastaaviin tuotto- ja kulueriin.

3.4.4 Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot

Erään kirjataan myytävissä oleviksi rahavaroiksi luokitelluista tase-eristä saadut myyntivoitot ja -tappiot lukuun ottamatta korkoja ja osinkoja. Kirjauksissa otetaan huomioon käyvän arvon rahastoon kirjatut erät

3.4.5 Sijoituskiinteistöjen nettotuotot

Luottolaitoksen on ilmoitettava erikseen sijoituskiinteistöistä johtuvat tuotot ja kulut. Tällaisia ovat esimerkiksi vuokratuotot ja -kulut sekä kiinteistöjen myyntivoitot ja -tappiot. Sijoituskiinteistö määritellään muussa kuin omassa käytössä olevaksi kiinteistöomaisuudeksi tai kiinteistöyhtiöiden osakkeiksi, jonka tarkoituksena on hankkia vuokratuottoja tai omaisuuden arvonnousua (Rahoitustarkastus, 89). Sijoituskiinteistöjen nettotuottojen kirjaamiseen ei vaikuta se, onko niiden arvostamisessa noudatettu käypään arvoon arvostamisen mahdollisuutta vai ovatko ne arvostettu jaksotettuun hankintamenuun.

3.4.6 Liiketoiminnan muut tuotot

Liiketoiminnan muihin tuottoihin merkitään taas yrityksen omassa käytössä olevista kiinteistöistä aiheutuneet tuotot kuten vuokratuotot ja myyntituotot. Tällaisia kiinteistöjä ovat esimerkiksi työntekijöiden vuokrattavaksi tarkoitettut lomamökit. Muita liiketoiminnan muita tuottoja ovat fuusiovoitot, tietyt vakuutuskorvaukset sekä kaikki muut sellaiset tuotot, jotka eivät ole luettavissa edellä oleviin tuottoeriin.

3.4.7 Hallintokulut

Luottolaitoksen on eriteltävä hallintokulut henkilöstökuluihin ja muihin hallintokuluihin.

Henkilöstökulut jaetaan edelleen palkkoihin ja palkkioihin sekä henkilöstösivukuluihin. Palkkoihin ja palkkioihin kirjataan tilikaudella syntyneet ennakonpidätyksenalaiset palkat ja palkkiot sisältäen lomarahat ja -korvaukset sekä irtisanomisen takia maksetut korvaukset. Henkilösivukulut on jaettu vielä eläkekuluihin ja muihin henkilösivukuluihin. Eläkekuluihin kirjataan tilikaudella maksetut eläkkeet sekä pakolliset ja vapaaehtoiset työeläke- ja lisäeläkevakuutusmaksut samoin kuin näiden tarkastusmaksut ja eläkevastuun määrän muutos. Muihin henkilösivukuluihin kirjataan sosiaaliturvamaksut ja muut lakisääteiset ja vapaaehtoiset vakuutusmaksut.

Muihin hallintokuluihin kirjataan esimerkiksi henkilöstön terveydenhoitokulut, virkistys- ja koulutuskulut sekä atk-kulut, tietoliikenne- ja yhteyskulut, markkinointikulut, edustuskulut ja tutkimus- ja kehittämiskulut eli toisin sanoen kaikki hallintokulut, jotka eivät ole henkilöstökuluja.

3.4.8 Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä

Tähän erään kirjataan ajan kulumisen perusteella tehtävät suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset. Arvonalentuminen kirjataan, jos omaisuuserän tulevaisuudessa kerryttämä tulos on pysyvästi poistamatonta hankintamenoa pienempi. Poistot ja arvonalentumiset kirjataan aineettomista hyödykkeistä ja kaikista muista aineellisista hyödykkeistä paitsi sijoituskiinteistöistä. Poistosuunnitelmat tehdään Kirjanpitolautakunnan yleisohjeen (16.10.2007) mukaisesti ja ne on liitettävä tase-erittelyyn. Aineettomat hyödykkeet poistetaan niiden vaikutusajan perusteella ja liikearvo taas viiden vuoden kuluessa tai muuna mahdollisena vaikutusaikanaan, kuitenkin vähintään 20 vuoden kuluessa.

3.4.9 Liiketoiminnan muut kulut

Tähän erään kirjataan omassa käytössä olevasta kiinteistöstä aiheutuneet kulut, kuten vuokratulot ja hoitovastikkeet. Lisäksi kaikenlaiset esine- ja laitevuokrat, valvonta- ja jäsenmaksut sekä fuusiotappiot luokitellaan liiketoiminnan muihin kuluihin. Erään kirjataan myös kaikki sellaiset kulut, joita ei lueta muihin kulueriin, kuten markkinointi- ja tietoliikennekulut.

3.4.10 Arvon alentumistappiot luotoista ja muista saamisista

Tämä tuloslaskelman rivi käsittää tase-eriin "Saamiset luottolaitoksilta" ja "Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöltä" kirjatut arvon alentumistappiot. Myös arvon alentumistappioiden peruutukset kirjataan tähän erään.

Lainojen arvon alentumiset arvioidaan kaksivaiheisesti. Tämä kaksivaiheinen arviointi on luottolaitosta sitova Finanssivalvonnan 3.1 standardin kohta ja se on identtinen IAS 39.64 kanssa. Ensin yhteisön on arvioitava kaikkien rahoitusvarojen osalta, ovatko ne yksinään merkittäviä rahoitusvaroja. Seuraavaksi sen on arvioitava, onko olemassa objektiivista näyttöä sille, että sellaisten rahoitusvarojen, jotka ovat yksinään merkittäviä, arvo on alentunut. Muiden kuin yksinään merkittävien rahoitusvarojen osalta tehdään ryhmäkohtainen arvio siitä, onko olemassa objektiivista näyttöä arvon alentumisesta.

Arvon alentumistappio on peruutettava, jos sen määrä pienenee jollakin myöhemmällä kaudella ja syy tälle vähennykselle on arvon alentumisen jälkeisessä tapahtumassa. (IAS 39.65)

3.4.11 Muiden rahoitusvarojen arvon alentumistappiot

Nimensä mukaisesti tähän erään kirjataan muiden rahoitusvarojen kuin luottojen ja saamisen arvon alentumistappiot. Tällaisia ovat eräpäivään asti pidettävät rahoitusvarat ja tytär- ja osakkuusyritysten osakkeet ja osuudet.

3.5 Tase

Luottolaitoksen tase laaditaan Valtiovarainministeriön asetuksen (VMA 150/2007) luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta sisältämien liitteiden kaavojen mukaisesti. Tämän kappaleen alla on kyseinen taseen kaava.

LUOTTOLAITOKSEN TASE

VASTAAVAA

Käteiset varat

Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset

Valtion velkasitoumukset

Muut

Saamiset luottolaitoksilta

Vaadittaessa maksettavat

Muut

Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöltä

Vaadittaessa maksettavat

Muut

Leasingkohteet

Saamistodistukset

Julkisyhteisöltä

Muilta

Osakkeet ja osuudet

Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyhteisöissä

Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä

Johdannaissopimukset

Aineettomat hyödykkeet

Aineelliset hyödykkeet

Sijoituskiinteistöt ja sijoituskiinteistöosakkeet ja -osuudet

Muut kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet

Muut aineelliset hyödykkeet

Osakeantisaamiset/Sijoitusosuusantisaamiset/Kantarahastoantisaamiset

Muut varat

Siirtosaamiset ja maksetut ennakot

Laskennalliset verosaamiset

VASTATTAVAA

VIERAS PÄÄOMA

Velat luottolaitoksille

Keskuspankeille

Luottolaitoksille

Vaadittaessa maksettavat

Muut

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille

Talletukset

Vaadittaessa maksettavat

Muut

Muut velat

Vaadittaessa maksettavat

Muut

Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Joukkovelkakirjalainat

Muut

Johdannaisopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat

Muut velat

Muut velat

Pakolliset varaukset

Siirtovelat ja saadut ennakot

Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla

Pääomalainat

Muut

Laskennalliset verovelat

TILINPÄÄTÖSSIIRTOJEN KERTYMÄ

Poistoero

Vapaaehtoiset varaukset

OMA PÄÄOMA

Osakepääoma/Osuuspääoma/Peruspääoma

Sijoitusosuuspääoma/Kantarahasto/Lisäpääoma

Ylikurssirahasto

Arvonkorotusrahasto

Muut sidotut rahastot

Vararahasto

Käyvän arvon rahasto

Rahavirran suojauksesta

Muuntoeroista

Käypään arvoon arvostamisesta

Yhtiöjärjestyksen/sääntöjen mukaiset rahastot

Muut rahastot

Vapaat rahastot

Edellisten tilikausien voitto (tappio)

Tilikauden voitto (tappio)

TASEEN ULKOPUOLISET SITOUMUKSET

Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset

Takaukset ja pantit

Muut

Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset

Arvopaperien takaisinostositoumukset

Muut

Luottolaitoksen tase-erät arvostetaan käypään arvoon, hankintamenoon tai jaksotettuun hankintamenoon.

Vastaavaa

3.5.1 Käteiset varat

Tähän tase-erään sisällytetään kaikki lailliset maksuvälineet, myös muut kuin euromääräiset. Toisekseen erään luetaan sellaiset saamiset Suomen Pankilta, jotka ovat vaadittaessa maksettavia eli ne on maksettava vuorokauden kuluessa irtisanomisesta. Muut keskuspankkisaamiset sisällytetään erään "saamiset luottolaitoksilta".

Tämä tase-erä luokitellaan myytävissä olevaksi rahoitusvaraksi ja se arvostetaan käypään arvoon, joka on sen nimellisarvon suuruinen.

3.5.2 Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset

Tämä erä sisältää keskuspankkien rahapoliittisten operaatioiden vakuuksiksi hyväksyttävät saamistodistukset. Tällaisia saamistodistuksia ovat kaikki jälkimarkkinakelpoiset velkainstrumentit kuten valtion velkasitoumukset ja pankkien sijoitustodistukset

Saamistodistukset voidaan luokitella arvostusta varten eräpäivään asti pidettäviin, myytävissä oleviin tai kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin rahoitusvaroihin.

3.5.3 Saamiset luottolaitoksilta

Tähän tase-erään luetaan kaikki muut saamiset keskuspankeilta paitsi vaadittaessa maksettavat saamiset. Näitä ovat esimerkiksi vähimmäisvarantotalletukset, luottolaitoksille annetut luotot sekä takausten ja muiden taseen ulkopuolisten sitoumusten perusteella velkojille maksetut määrät. Tase-erästä jätetään pois jälkimarkkinakelpoiset saamiset, kuten pankkien sijoitustodistukset ja joukkovelkakirjalainat.

Yleisimmin saamiset luottolaitoksilta luokitellaan arvostusta varten lainasaamisiin ja muihin saamisiin. Niitä ei voida luokitella eräpäivään asti pidettäviin rahoitusvaroihin. Tämä tase-erä voidaan luokitella myytävissä oleviin rahoitusvaroihin silloin kun se merkitään taseeseen ensimmäistä kertaa. Tämä on mahdollista kolmessa eri tapauksessa. Ensinnäkin se on mahdollista, jos yritys aikoo myydä rahoitusvarat välittömästi tai lyhyen ajan sisällä. Toisena mahdollisuutena on luokitella ne myytävissä oleviksi rahoitusvaroiksi alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä ja kolmantena vaihtoehtona on tilanne, jossa rahoitusvarojen alkuperäinen haltija ei mahdollisesti saa alkuperäistä

sijoitustaan takaisin muun kuin luoton laadun heikkenemisen takia. Luokittelua ei voida muuttaa saamisten hallussapitoaikana (6.7.2 (11)).

Lainat ja muut saamiset arvostetaan tilinpäätöksessä jaksotettuun hankintamenuun. Jos erän arvo on tilinpäätöspäivänä alentunut jaksotetusta hankintamenusta, saamiset arvostetaan arvonalentumistappiolla vähennettyyn jaksotettuun hankintamenuun.

3.5.4 Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä

Tähän tase-erään sisällytetään kaikki ne saamiset, joita ei edellä olevissa kohdissa ole mainittu eli muille kuin luottolaitoksille ja keskuspankeilla annetut luotot. Tähän erään ei "Saamiset luottolaitoksilta" -erän tapaan merkitä jälkimarkkinakelpoisia saamisia. Luottolaitoksen konsolidointiryhmään kuuluvilta yrityksiltä olevat saamiset merkitään tähän erään. Konsolidointiryhmä määritellään luottolaitostoiminnasta annetun lain 16§:ssä.

Saamisia yleisöltä ja julkisyhteisöiltä ei voida luokitella eräpäivään asti pidettäväksi rahoitusvaroiksi. Ne luokitellaan edellisen kohdan tapaan lainoiksi ja muiksi saamisiksi ja arvostetaan jaksotettuun hankintamenuun. Tässä kohdassa on hyvä ottaa esiin, ettei sellaisia rahoitusvaroja, jotka on liikkeeseen laskijan kannalta pidettävä oman pääoman ehtoisina sijoituksina, voida luokitella lainoiksi ja muiksi saamisiksi.

3.5.5 Saamistodistukset

Saamistodistuksiin merkitään kaikki jälkimarkkinakelpoiset velkainstrumentit kuten joukkovelka- ja vaihtovelkakirjalainat, pankkien sijoitustodistukset ja yritystodistukset.

Saamistodistukset voidaan luokitella tapauskohtaisesti kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi, myytävissä oleviksi tai eräpäivään asti pidettäväksi. Arvostaminen riippuu saamistodistuksen luokituksesta.

3.5.6 Osakkeet ja osuudet

Luottolaitoksen osakkeet ja osuudet voivat olla osakkeita, kantarahasto- ja sijoitusosuuksia tai sellaisia osuuksia, jotka tuottavat oikeuden yhteisön omaan pääomaan. Erästä jätetään kuitenkin pois osakkeet ja osuudet omistusyhteyksyrityksissä sekä osakkeet ja osuudet konserniin kuuluvissa yrityksissä. Nämä erät kirjataan taseeseen omille riveille. Myöskään itselle takaisin hankitut oman pääoman ehtoiset instrumentit, eli omat osakkeet, eivät kuulu tähän tase-erään, vaan ne vähennetään suoraan omasta pääomasta. Tähän tase-erään ei merkitä myöskään kiinteistöyhteisöjen osakkeita ja osuuksia.

Osakkeet ja osuudet luokitellaan joko kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviksi tai myytävissä oleviksi rahoitusvaroiksi. Kummassakin tapauksessa ne arvostetaan käypään arvoon.

3.5.7 Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyrittäjissä

Omistusyhteisyrittäjä määrittää konserniin kuulumattomaksi yritykseksi, josta kirjanpitovelvollisella on kuitenkin sellainen omistusosuus, että yritykset toimivat yhteydessä ja pyrkivät edistämään saman konsernin etuja. Yhden viidesosan omistusosuus tekee yrityksestä omistusyhteisyrittäjän, jos ei muuta ole sovittu. (KPL 1:7)

Tähän tase-erään merkitään tällaisten yritysten osakkeet ja osuudet sekä pääomallinat ja muut pitkäaikaiset saamiset, joille ei ole vakuutta ja joiden takaisinmaksua ei ole suunniteltu eli toisin sanoen ne katsotaan sijoituksiksi.

Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyrittäjissä luokitellaan useimmissa tapauksissa myytävissä oleviksi rahoitusvaroiksi.

3.5.8 Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä

Tase-erään merkitään kaikki osuudet ja osakkeet kirjanpitolaian määrittelemissä tytäryrityksissä. Myös pääomallinat ja muut vakuudettomat pitkäaikaiset saamiset, joilla ei ole maksuaikataulua, rinnastetaan osakkeisiin ja osuuksiin. Osakkeet arvostetaan käypään arvoon.

3.5.9 Aineettomat hyödykkeet

Aineettomiin hyödykkeisiin merkitään aineettomaan omaisuuteen kuuluvat vastikkeelliset oikeudet ja varat, joita ovat Fivan 3.1 standardin 7.1 luvun mukaan toimiluvat, patentit, lisenssit, tavaramerkit ja muut vastaavat oikeudet.

Oman kehittämistoiminnan aikaansaamat aineettomat hyödykkeet voidaan merkitä taseeseen erityistä varovaisuutta noudattaen. (KPL 5:8.2)

Aineettomat hyödykkeet arvostetaan alun perin hankintamenuon.

3.5.10 Aineelliset hyödykkeet

Aineellisia hyödykkeitä ovat yhtiön kiinteistöomaisuus ja muut aineelliset hyödykkeet. Mahdollinen kiinteistöomaisuus jaetaan kohtiin "Sijoituskiinteistöt ja sijoituskiinteistöosakkeet ja -osuudet" sekä "Muut kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet" ja nämä esitetään taseessa omina riveinä.

Muita aineellisia hyödykkeitä ovat esimerkiksi atk-laitteet, toimistokoneet ja -kalustot ja ajoneuvot. Kiinteistöomaisuuteen kuuluvat muun muassa

rakentamattomat maa-alueet, vesialueet, rakennukset, rakennusten ainesosat ja kiinteistöyhtiöiden osakkeet ja osuudet.

Aineelliset hyödykkeet arvostetaan hankintamenoon. Vain sijoituskiinteistöjen osalta on mahdollista soveltaa käyvän arvon mallia.

3.5.11 Muut varat

Muihin varoihin merkitään kaikki sellaiset saamiset, joita ei voi merkitä mihinkään muuhun sopivampaan tase-erään. Näitä ovat esimerkiksi maksujen välityksestä syntyneet, vaadittaessa maksettavat saamiset, vakuutuskorvaussaamiset ja erilaisilla selvittelytileillä olevat saamiset.

Saamiset luokitellaan ryhmään lainat ja muut saamiset ja arvostetaan jaksotettuun hankintamenoon.

3.5.12 Siirtosaamiset ja maksetut ennakot

Tähän erään merkitään saamatta olevat korot ja muut tuotot oikaistuna tai täydennettyinä suoriteperusteisiksi sekä maksetut korko- ja muut menoennakot. Kaikki tilikauden aikana suoritettut menot, jotka kohdistuvat seuraaviin tilikausiin sekä tilikaudelta kertyvät tulot, jotka eivät eräänny maksettavaksi ennen tilikauden päättymistä merkitään tähän erään neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin 18 artiklan mukaan.

3.5.14 Laskennalliset verosaamiset

Tähän erään kirjataan jaksotuseroista sekä muista väliaikaisista eroista johtuvat laskennalliset verosaamiset. Kirjanpitolautakunnan yleisohje (12.9.2006) laskennallisista verovelosta ja -saamisista määrittää tarkemmin minkälaisista eroista verosaamisia voidaan kirjata.

Vastattavaa

3.5.15 Velat luottolaitoksille

Tähän vieraan pääoman ensimmäiseen erään merkitään velat luottolaitoksille ja keskuspankeille. Tällainen velka on vaadittaessa maksettava silloin, kun se on maksettava viimeistään vuorokauden kuluessa irtisanomisesta.

Rahoitusvelat voidaan luokitella kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi, jolloin ne arvostetaan käypään arvoon. Muut rahoitusvelat arvostetaan nimellisarvoon, jos ne eivät täytä alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavan erän ehtoja.

3.5.16 Velat yleisölle ja julkisyhteisöille

Velat muille kuin keskuspankeille ja luottolaitoksille merkitään tähän tase-erään. Näitä velkoja ovat yleisön tekemät talletukset, jotka on luottolaitoslaissa määritetty takaisinmaksettaviksi sekä muut velat. Tällaiset velat ovat vaadittaessa maksettavia silloin, kun ne voidaan irtisanoa päättyväksi heti tai enintään yhden pankkipäivän kuluttua. Taseessa on ilmoitettava erikseen talletusten määrät ja muiden velkojen määrät.

3.5.17 Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Tässä tase-erässä erotellaan omille riveilleen joukkovelkakirjalainat ja muut. Jos luottolaitos on lunastanut velkakirjan takaisin ennen eräpäivää, merkitään se erän vähennykseksi.

Joukkovelkakirjalainoihin kirjataan luottolaitoksen liikkeeseen laskemat joukkovelkakirjalainat. Joukkovelkakirjalainat luokitellaan eräpäivään asti pidettäväksi rahoitusveloiksi ja ne arvostetaan jaksotettuun hankintamenuun.

Muihin velkakirjoihin kirjataan esimerkiksi sijoitustodistukset ja kaikki muut velkasitoumukset, jotka eivät ole joukkoluonteisia.

3.5.18 Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat

Tähän erään kirjataan johdannaisten preemiomaksut ja negatiiviset käyvät arvot. Johdannaissopimukseen liittyvät korkosaamiset ja -velat merkitään kuitenkin siirtosaamisiin ja -velkoihin. Johdannaissopimukset luokitellaan siis kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi.

Erään kirjataan myös kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat. Näitä ovat sellaiset velat, jotka luottolaitos on hankkinut voidakseen lyhyellä aikavälillä hyötyä niiden osto- ja myyntihintojen välisistä eroista tai muista hinnan tai koron välisistä eroista.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat on arvostettava käypään arvoon vähentämättä transaktiomenoja.

3.5.19 Muut velat

Muut velat jaetaan taseessa muihin velkoihin ja pakollisiin varauksiin. Muut velat ovat luonteeltaan lyhytaikaisia kuten maksujen välityksestä syntyvät vaadittaessa maksettavat velat, ostovelat ja muut luotonantoon perustumattomat velat. Kirjanpitolautakunnan lausunnon (1561/1999) mukaan muita velkoja ovat esimerkiksi maksettujen palkkojen ennakonpidätykset tai maksamaton tulovero, joka perustuu vahvistettuun verotukseen.

Luottolaitoksen on esitettävä tilinpäätöksessään pakolliset varaukset. Ne määritetään kirjanpitolaisissa seuraavasti:

Pakolliset varaukset ovat menoja ja menetyksiä, joiden määrää tai toteutumisajankohtaa ei tiedetä, mutta ne kohdistuvat päätyneeseen tai aikaisempaan tilikauteen, niiden toteutuminen on varmaa tai todennäköistä, niitä vastaava tulo ei ole varmaa eikä todennäköistä ja ne perustuvat lakiin tai kirjanpitovelvollisen suostumukseen sivullista kohtaan.

3.5.20 Siirtovelat ja saadut ennakot

Luottolaitoksen on esitettävä siirtovelat erillään muista veloista. Siirtovelkoihin merkitään tulojen ja menojen jaksottamiseen liittyviä laskennallisia eroja, kuten maksamatta olevat palkat ja palkkiot. (KPL 1561/1999) Luottolaitoksella siirtoveloissa on tavallisesti maksamatta olevia korkoja. Kulut merkitään siirtovelkoihin oikaistuina ja suoriteperusteisena. Tähän erään merkitään myös saatuina ennakkoina korkoennakoita ja muita tuloennakoita.

3.5.21 Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla

Tähän tase-erään merkitään nimensä mukaisesti sellaiset luottolaitoksen liikkeeseen laskemat velkasitoumukset, joilla on sopimusehtojen mukaan huonompi etuoikeus kuin muilla luottolaitoksen sitoumuksilla. Tähän erään merkitään myös esimerkiksi ikuiset lainat. Taseessa on esitettävä erikseen pääomalainat ja muut lainat. Tällaiset velat arvostetaan yleensä nimellisarvoonsa.

3.5.22 Laskennalliset verovelat

Laskennalliset verovelat ovat jaksotuseroista sekä muista väliaikaisista eroista johtuvia verovelkoja. Kirjanpitolautakunnan yleisohjeen laskennallisista verovelkoista ja -saamisista mukaan laskennallista verovelkaa syntyy yleisimmin sellaisessa tilanteessa, kun yritys kirjaa saadun tulon kirjanpitoon suoriteperusteisesti, mutta verotettavaan tuloon maksuperusteisesti.

3.5.23 Tilinpäätössiirtojen kertymä

Tilinpäätössiirtojen kertymän alle omille riveilleen on jaoteltava poistoero ja vapaaehtoiset varaukset. Poistoero tarkoittaa tehtyjen ja suunnitelman mukaisten poistojen välistä erotusta. Vapaaehtoisiin varauksiin taas kirjataan verolainsäädännön sallimat tilinpäätössiirrot.

3.5.24 Osakepääoma

Tähän oman pääoman ensimmäiseen erään merkitään maksettu osakepääoma. Uuden osakkeen merkintähinta kirjataan tämän erän korotukseksi, ellei osakeantipäätöksessä toisin mainita. Yhtiön hallussa olevan osakkeen luovutuksesta saatu maksu kirjataan vapaan oman pääoman rahastoon, jollei osakeantipäätöksessä toisin mainita.

3.5.25 Muut sidotut rahastot

Muihin sidottuihin rahastoihin sisältyvät vararahasto ja käyvän arvon rahasto. Vararahasto koskee vain osakeyhtiömuotoisia luottolaitoksia ja sinne siirretään esimerkiksi osakemerkinnässä ja vaihtovelkakirjojen vaihdossa osakkeista saatu nimellisarvon ylittävä määrä. Käyvän arvon rahastoon siirretään käyvän arvon muutokset, jos kyseessä on rahavirran suojauksesta syntynyt erä, muuntoero tai käypään arvoon arvostamisesta syntynyt erä.

3.5.26 Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto

Tähän tase-erään merkitään se osuus osakkeiden merkintähinnasta, jota ei kirjata osakepääomaan eikä vieraaseen pääomaan. Myös sellaiset muut oman pääoman sijoitukset, joita ei merkitä muihin rahastoihin kirjataan sijoitettuun vapaaseen omaan pääomaan. Erään merkitään myös osakepääoman alentumiset, jos niillä ei kateta tappioita tai jos niitä ei käytetä varojen jakamiseen. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta voidaan jakaa osinkoa tai muita varoja Osakeyhtiölain (624/2006) 13 luvun 5-7§:en mukaisesti.

3.5.27 Kertyneet voittovarot

Erään merkitään sekä edellisten tilikausien että juuri päättyneen tilinkauden voitot ja/tai tappiot.

Taseen ulkopuoliset sitoumukset

3.5.28 Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset

Erään merkitään toisen osapuolen velan vakuudeksi annetut sitoumukset kuten takaus tai pantti. Erään merkittävä summa vastaa sitoumuksen määrää.

3.5.29 Asiakkaan puolesta annetut peruuttamattomat sitoumukset

Erään kirjataan asiakkaan kanssa tehdyt arvopaperin takaisinostosopimukset eli ostaja voi halutessaan myydä arvopaperit takaisin luottolaitokselle. Asiakkaan puolesta annettuja peruuttamattomia sitoumuksia ovat myös talletustentekosopimukset, merkintäsitoumukset ja sitovat luottolupaukset. Erään merkitään sitoumukset sen määräisinä, kun ne voivat enintään olla.

3.6 Liitetiedot

Luottolaitoksen liitetietovaatimukset ovat merkittävän laajat. Sekä IFRS-asiiantuntija Virpi Haaramo että rahoitusalan tilinpäätösten konsultti Hannu Kaijomaa painottivat haastatteluissaan liitetietojen tärkeyttä. Kaijomaa totesi haastattelussaan, että luottolaitoksen tilinpäätöksessä on ilmoitettava kaikki tärkeä yritystä koskeva tieto. Tässä kappaleessa käsitellään lyhyesti sitä, mitä Valtiovarainministeriön asetus luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta esimerkiksi vaatii luottolaitoksen liitetietojen osalta.

3.6.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Liitetietoina luottolaitoksen on esitettävä tilinpäätöstä laadittaessa käytetyt periaatteet ja menetelmät. Arvostus- ja jaksotusperiaatteet ja -menetelmät on esitettävä ensinnäkin korkotuotoista ja -kuluista, muista merkittävistä tuottoeristä sekä rahoitusinstrumenteista. Näiden lisäksi liitetiedoissa on annettava tiedot seuraavien erien arvostus- ja jaksotusperiaatteista ja -menetelmistä: rahoitusvarojen arvonalentumistappiot, sijoitus- ja muiden kiinteistöjen arvostusmenetelmät ja niiden poistojen, arvonalentumisten ja arvonkorotusten määrittämis- ja kirjaamisperiaatteet sekä selvityspäiväkäytäntö rahoitusinstrumenttien osalta ja periaatteet merkittävien tuloslaskelmaerien kirjaamisesta taseeseen ja taseesta pois kirjaamisesta.

Lisäksi luottolaitoksen on esitettävä muun muassa perustelut mahdollisiin taseen ja tuloslaskelman esittämistavan muutoksiin ja edellisten tilikausien oikaisuihin sekä ilmoitettava, jos edellisen tilikauden vertailutiedot ovat vertailukelvottomia. Tässä liitetietojen kohdassa on myös perusteltava kurssi, jota on käytetty mahdollisten ulkomaanrahan määräisten erien muuntamisessa.

3.6.2 Tuloslaskelman liitetiedot

Korkotuottojen ja -kulujen erittely liitetiedoissa on säädelty tarkkaan tase-erien kautta. Korkotuotot eritellään rahoitusvaroissa esiintyvien erien mukaan, joita

ovat esimerkiksi saamiset luottolaitoksilta, saamiset yleisöiltä ja julkisyhteisöiltä sekä saamistodistukset. Korkokulut taas on eriteltävä rahoitusvelkojen erien mukaan. Näitä ovat esimerkiksi velat luottolaitoksille, velat yleisölle ja julkisyhteisöille sekä johdannaissopimukset ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat.

Palkkiotuottojen ja -kulujen kokonaissumma on vastaavasti eriteltävä ryhmittäin. Jaotteluperusteet yritys saa kuitenkin vapaammin päättää itse, jotta ne olisivat oman toimintansa kannalta luontevimpia. Jaoteltavia ryhmiä voivat olla esimerkiksi palkkiotuotot luotonannosta, ottolainauksesta ja maksuliikenteestä ja palkkiokulut maksetuista toimitusmaksuista ja muista.

Kahden edellä mainitun ryhmän lisäksi luottolaitoksen on annettava liitetietoja oman pääoman ehtoisten sijoitusten tuotoista, arvopaperikaupan nettotuotoista, myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotoista, liiketoiminnan muista kuluista ja tuotoista, poistoista ja arvonalentumisista sekä arvonalentumistappioista.

3.6.3 Taseen liitetiedot

Taseen erien osalta liitetietovaatimukset ovat hyvin laajat, joten käydään läpi vain tärkeimpiä osia hieman tarkemmin. Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä on eriteltävä tilastokeskuksen virallisen sektoriluokituksen mukaisesti. Se on Euroopan unionin tilinpitojärjestelmän EKT95:n (Euroopan tilinpitojärjestelmä 1995, EU:n uudistettu, taloustilastojen laadintaa ohjaava käsikirja) perusluokituksen mukainen ja sen mukaan luottolaitoksen tulee esittää erikseen saamiset esimerkiksi yrityksiltä ja asuinyhteisöiltä, kotitalouksilta, julkisyhteisöiltä sekä rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta. Saamiset luottolaitoksilta on eriteltävä keskuspankkisaamisiin ja saamisiin muilta luottolaitoksilta. Saamisten lisäksi luottolaitoksen on esitettävä taseen vastaavaa puolelta liitetietoja osakkeista ja osuuksista, aineettomista ja aineellisista hyödykkeistä sekä niiden muutoksista, muista varoista sekä siirtosaamisista ja saaduista ennakosta.

Velkojen osalta liitetiedoissa on esitettävä tietoja esimerkiksi yleiseen liikkeeseen lasketuista velkakirjoista, muista veloista ja pakollisista varauksista sekä siirtovelosta. Velkaerästä, joilla on huonompi etuoikeus, on esitettävä tarkempaa tietoa silloin kun se on yli kymmenen prosenttia kaikista veloista, joilla on huonompi etuoikeus. Esitettäviä tietoja ovat muun muassa kirjanpitoarvo, nimellisarvo, korko, eräpäivä tai jos eräpäivää ei ole sekä tieto siitä, voidaanko ennenaikaista takaisinmaksua vaatia.

Luottolaitoksen rahoitusveloista ja -varoista on esitettävä liitetiedoissa maturiteettijakauma. Jakauma on esitettävä erikseen seuraavista eristä: saamiset luottolaitoksilta, saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä, saamistodistukset, velat luottolaitoksille, velat yleisölle ja julkisyhteisöille, yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat ja velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla. Maturiteettiluokka määritellään jäljellä olevan juoksuajan perusteella. Luokat ovat alle 3 kuukautta, 3-12 kuukautta, 1-5 vuotta, 5-10 vuotta ja yli 10 vuotta.

Liitetiedoissa on myös esitettävä perustelut sille, että jotkin tavallisesti käypään arvoon kirjattavat erät on arvostettu hankintamenuon siitä syystä, että käypä arvo ei ole ollut luotettavasti määritettävissä. Lisäksi liitetiedoissa on esitettävä rahoitusvelkojen ja -varojen kirjanpitoarvot ja käyvät arvot. Oman pääoman eristä on esitettävä erittely, jossa ilmoitetaan niiden määrät tilikauden alussa, tilikauden aikaiset lisäykset ja vähennykset sekä arvo tilikauden lopussa.

4 KONSERNITILINPÄÄTÖS

4.1 Yleistä konsernitilinpäätöksestä

Konserni on useiden yritysten muodostama taloudellinen kokonaisuus. Konsernitilinpäätöksen tarkoitus on esittää kaikkien konserniin kuuluvien yritysten tilinpäätökset, kuin konserni olisi yksi yritys. Konsernitilinpäätökseen on sisällytettävä kaikki emoyrityksen tytäryritykset. (IAS 27.12) Tässä tutkimuksessa ei huomioida kirjanpitolain (30.12.997/1336) mukaisia vaatimuksia konsernitilinpäätöksestä, vaan käsitellään vain IFRS -standardien mukaista konsernitilinpäätöstä, sillä case-yritys laatii konsernitilinpäätöksensä näiden määräysten perusteella.

Tämän tutkimuksen kannalta relevanttia on myös se, että tytäryritys on yhdisteltävä konserniin siitä huolimatta, että sen toimiala on täysin erilainen kuin muilla konserniin kuuluvilla yrityksillä. (IAS 27.17) Käsiteltävässä case-yrityksessä suurin osa konsernin yrityksistä toimii palvelualalla, kun taas uuden tytäryhtiön toimialana ovat rahoitusmarkkinat. Tässä yhteydessä on hyvä ottaa esiin myös toimintasegmenttikysymys. Uuden toimialan myötä voi olla tarpeellista luoda konsernille uusi toimintasegmentti, jos tämä on tarpeellista tai mahdollista IFRS 8:n *Toimintasegmentit* -standardin mukaan. Tätä kysymystä tullaan käsittelemään tarkemmin sekä teoria- että case-osuudessa.

IASB on julkaissut uusia IFRS-standardeja, jotka tulevat voimaan 1.1.2013. Näistä standardeista kolme, IFRS 10 *Consolidated Financial Statements*, IFRS 1 *Joint Arrangements* ja IFRS 12 *Disclosure of Interests in Other Entities*, vaikuttavat merkittävästi konsernitilinpäätöksen laatimiseen. Erityisesti IFRS 12 uudistaa raportoitavat liitetietovaatimukset ja voi myös vaikuttaa tässä tutkimuksessa esitettyihin konsernin liitetietoihin.

4.1.1 Määräysvallan syntyminen

Konsernin muodostuminen perustuu määräysvallan syntymiseen. Tässä luvussa käsitellään sitä, kuinka määräysvalta syntyy ja kuinka se vaikuttaa konsernitilinpäätöksen laatimiseen.

Konsernitilinpäätös on emoyrityksen määräysvallassa olevien yhteisöjen muodostaman ryhmän tilinpäätös. IAS 27.4 määrittää määräysvallan oikeudeksi määrätä kyseisen yhteisön talouden ja toiminnan periaatteista hyödyn saamiseksi sen toiminnasta. Määräysvalta toteutuu silloin, kun emoyritys omistaa välittömästi tai tytäryhtiön kautta yli puolet yhteisön äänivallasta. Alle puolet äänivallasta riittää määräysvallan syntymiseen neljässä tapauksessa: jos sijoittajien kanssa tehdyn sopimuksen perusteella yrityksellä on oikeus enempään kuin puoleen äänivallasta, jos säädös tai sopimus antaa yritykselle oikeuden määrätä yhteisön talouden ja toiminnan periaatteista, jos yrityksellä on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö määräysvaltaa käyttävän hallituksen tai vastaavan hallintoelimen jäsenistä tai jos yrityksellä on oikeus

käyttää äänten enemmistöä määräysvaltaa käyttävän hallituksen tai muun vastaavan hallintoelimen kokouksissa. (IAS 27.13)

4.1.2 Konsernitilinpäätöksen vaiheet IAS 27 mukaan

1. Emoyrityksen ja sen tytäryritysten tilinpäätöksen rivit yhdistetään riviltä riviltä.
2. Kaikkien samanlaisten varojen, velkojen, oman pääoman, tuottojen ja kulujen erät lasketaan yhteen.
3. Emoyrityksen kuhunkin tytäryritykseen tekemän sijoituksen kirjanpitoarvo ja emoyrityksen osuus kunkin tytäryrityksen omasta pääomasta eliminoidaan. Tästä tapahtumasta konsernille syntyy liikearvoa. Liikearvon kirjaamisesta ja määrittämisestä on säädetty IFRS 3 -standardissa.
4. Määräysvallattomien omistajien osuudet määritetään konsernitilinpäätökseen yhdisteltävien tytäryritysten voitosta tai tappiosta raportointikaudelta.
5. Erotetaan määräysvallattomien omistajien osuudet konsernitilinpäätökseen yhdisteltävien tytäryritysten nettovarallisuudesta ja emoyrityksen omistuosuudesta.
6. Konsernin sisäiset saamiset ja velat, liiketoimet, tuotot ja kulut eliminoidaan kokonaisuudessaan. Sisäisten liiketoimien voitot ja tappiot eliminoidaan kokonaan. Sisäiset tappiot voivat olla arvonalentumisia, jotka kirjataan konsernitilinpäätökseen.
7. Konsernin sisäiset omistukset eliminoidaan IFRS 3 -standardin mukaisesti.

4.2 Luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdistäminen konsernitilinpäätökseen

Tämän luvun tarkoituksena on käydä läpi sitä, kuinka suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan raportoiva luottolaitos yhdistellään konsernitilinpäätökseen tilanteessa, jossa konserni raportoi IFRS -tilinpäätösnormiston mukaan ja muiden konserniyhtiöiden toiminta eroaa luottolaitoksen toiminnasta. IFRS -asiantuntija Virpi Haaramon mukaan tähän ei ole yhtä yksiselitteistä vastausta, vaan asiaa on tarkasteltava ensinnäkin sitä kautta, mitä IFRS säätelee ja toisekseen sitä kautta, mitä valintoja konserni voi IFRS:n antamien vapauksien kautta tehdä. Vastausta on Haaramon mukaan lähdeittävä etsimään yleisten standardien IAS 1 ja IAS 8 perusteella ja pohdittava, mikä on olennaista informaatiota konsernitilinpäätöksen kannalta. Merkittävä pohdinnan aihe on myös liitetietojen laajuus ja toiminnan kasvaessa segmenttiraportointi.

Asian tarkastelussa lähdetään liikkeelle standardien IAS 1 *Tilinpäätöksen esittäminen* ja IAS 8, *Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, kirjanpidollisten arvioiden muutokset ja virheet* vaatimusten arvioinnista. Tämän jälkeen käydään läpi sekä tuloslaskelmaan, taseeseen että liitetietoihin liittyviä eroavaisuuksia ja mahdollisia muutosvaatimuksia. Segmenttiraportointia käsitellään erikseen seuraavassa luvussa. (KMPG 2011)

4.2.1 IAS 1 Tilinpäätöksen esittäminen

IAS 1 säätelee tilinpäätöksen esittämistä koskevia yleisiä vaatimuksia, tilinpäätöksen sisältöä ja rakennetta. Sen tavoite on varmistaa tilinpäätöksen vertailukelpoisuus. Yksi IAS 1 standardin tärkeimmistä määritelmistä tämän tutkimuksen kannalta on olennaisuuden käsitteen määrittelemine. Standardin mukaan erien esittämättä jättämisen tai virheellisen esittämisen vaikutus on olennainen, jos nämä esittämättä jättämiset tai virheelliset esittämiset yksin tai yhdessä voisivat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Olennaisuus riippuu pois jätetyn tai virheellisesti esitetyn erän koosta ja luonteesta vallitsevissa olosuhteissa arvioituna.

Yhteisön on esitettävä erikseen kaikki olennaiset samankaltaisten erien muodostamat luokat. Erien yhdistämisen osalta IAS 1 säätelee, että jos jokin erä ei ole niin olennainen, että se tulisi esittää omana eränään, voi silti olla perusteltua esittää se erillisenä liitetiedoissa. Yhdistettäessä luottolaitoksen tilinpäätöstä konserniin, on pohdittava tarkkaan kuinka olennaisia luottolaitoksen tilinpäätöksen tiedot ovat konsernitilinpäätöksen käyttäjille. Tämän arvion perusteella yhtiö on tehtävä päätös esimerkiksi tuloslaskelman hyvin erilaisten erien yhdistämisestä konsernin tuloslaskelmaan tai liitetietojen laadusta ja määrästä. Olennaisuus on ratkaiseva tekijä erityisesti siitä syystä, että IFRS -standardit eivät ohjeista tai säädiä sitä, kuinka luottolaitos tulisi konserniin yhdistää.

Toinen tärkeä arvioinnin kohde konsernitilinpäätöstä laatiessa on oikean kuvan antaminen yhteisön taloudellisesta asemasta, taloudellisesta tuloksesta ja rahavirroista. IAS 1:n mukaan sen edellyttää liiketoimien, muiden tapahtumien ja olosuhteiden vaikutusten esittämisen todenmukaisesti ja yleisissä perusteissa annettujen varojen, velkojen, tuottojen ja kulujen määritelmien ja kirjaamiskriteerien mukaisesti. Konsernin onkin siis luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdistelyä miettiessään pohdittava, antaako valittu vaihtoehto oikean kuvan yhteisön taloudesta ja tuloksesta.

Yhdistämistyylillä valittaessa on myös huomioitava IAS 1:n vaatimus esittämistavan johdonmukaisuudesta. Yhteisön on nimittäin esitettävä ja luokiteltava kaikki tilinpäätöksen erät johdonmukaisesti samalla tavalla vuodesta toiseen. Ainoastaan, jos yhteisön toiminnan luonne muuttuu tai tilinpäätöksen uudelleenarvioinnin tuloksena nähdään asianmukaisempaan toisenlainen esittäminen tai luokittelu, voidaan muutoksia tehdä. Myös siinä tapauksessa, että jokin IFRS -standardi edellyttää esittämistavan muuttamista, se voidaan toteuttaa. Näistä määräyksistä johtuen on tärkeää arvioida erilaisia

tapoja yhdistää luottolaitoksen tilinpäätös konsernitilinpäätökseen, sillä tapaa ei voi olla jatkuvasti muuttamassa.

4.2.2 IAS 8 Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, kirjanpidollisten arvioiden muutokset ja virheet

Tämä standardi määrää tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valinta- ja muuttamiskriteereistä sekä tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden muutosten, kirjanpidollisten arvioiden muutosten ja virheiden korjausten kirjanpitokäsittelystä ja niistä tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista. Tässä yhteydessä keskitytään IAS 8 -standardin vaatimukseen tilinpäätöksen laatimisperiaatteista. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet määritellään erityisiksi periaatteiksi, perusteiksi, konventioiksi, säännöiksi ja käytännöiksi, joita yhteisö soveltaa tilinpäätöksen laatimiseen ja esittämiseen.

Standardin mukaan johonkin tiettyyn liiketoimeen, muuhun tapahtumaan tai olosuhteeseen sovellettavia tilinpäätöksen laatimisperiaatteita pohdittaessa yhteisön on sovellettava jotain tiettyä IFRS-standardia, jos on olemassa juuri sitä tilannetta koskeva standardi. Kaikkiin tilanteisiin ja tapahtumiin ei kuitenkaan ole omaa IFRS-standardia. Tällaisissa tapauksissa yhteisön johdon on luotava omaa harkintaa käyttäen sellainen tilinpäätöksen laatimisperiaate, joka on sekä merkityksellistä tilinpäätöksen käyttäjille taloudellisessa päätöksenteossa että luotettavaa.

Luotettavuus määritellään vielä tarkemmin viidellä alakohdalla. Jotta tilinpäätöksen tuottama informaatio on luotettavaa, sen täytyy kuvata todenmukaista yhteisön taloudellista asemaa, tulosta ja rahavirtoja, kuvastaa liike- ja muiden tapahtumien sekä olosuhteiden tosiasiallista taloudellista sisältöä eikä vain oikeudellista muotoa, sen täytyy olla puolueetonta, tuotettu varovaisuutta noudattaen ja sen on oltava täydellistä kaikilta olennaisilta osilta. Johdon harkitessa tilinpäätöksen laatimisperiaatteita edellä mainitussa tapauksessa, sen on ensinnä tukeuduttava vastaaviin olemassa olevien IFRS-standardien sisältämiin vaatimuksiin ja sen jälkeen yleisissä perusteissa annettuihin varojen, velkojen, tuottojen ja kulujen määritelmiin, kirjauskriteereihin sekä arvostukseen liittyviin kriteereihin.

Tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden on oltava johdonmukaisesti samanlaiset vuodesta toiseen samankaltaisissa liiketoimissa, muissa tapahtumissa ja tilanteissa. Laatimisperiaatteen valinnan jälkeen, yhteisö voi muuttaa sitä vain, jos jokin IFRS-standardi vaatii muutosta tai jos muutoksen jälkeen yhteisön tilinpäätös antaisi kaikin puolin merkityksellisempää ja luotettavampaa tietoa sen käyttäjille.

IFRS-standardeissa ei erityisemmin ohjeisteta sitä, kuinka luottolaitoksen tilinpäätös tulisi yhdistää konsernitilinpäätökseen. Tässä tutkimuksessa käsiteltävälle tapaukselle ei siis ole olemassa omaa standardia eikä siihen liittyviä kysymyksiä käsitellä tarkemmalla tasolla. Tästä johtuen johdon on käytettävä tältä osin omaa harkintaansa luodessaan konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet.

4.2.3 Tuloslaskelma

Luottolaitoksen ja konsernin tuloslaskelman kaavat eroavat huomattavasti toisistaan johtuen tuottojen ja kulujen rakenne-eroista. Luottolaitoksen tuotot koostuvat enimmäkseen korkotuotoista, palkkiotuotoista, mahdollisista arvopaperikaupan tuotoista ja rahoitusvarojen tuotoista. Kulupuolella taas korkokulut, palkkiokulut, henkilöstökulut ja luottojen arvonalentumiset voidaan mainita luottolaitoksen tavanomaisimmiksi. Konsernilla taas suurimmat tuotot on kirjattu liikevaihtoon ja kulut taas materiaaleihin ja palveluihin, henkilöstökuluihin ja poistoihin. Nämä erät muodostavat liikevoiton.

Suurimmat kysymykset luottolaitoksen yhdistelemisessä aiheuttavat korkotuotot ja -kulut sekä palkkiotuotot ja -kulut, sillä tällaisia kuluja perinteisellä kirjanpitovelvollisella harvoin on. Vaikka luottolaitoksen onkin ilmoitettava yksityiskohtaisemmin rahoitustoimintaan liittyvät tuotot ja kulut, ne ovat kuitenkin samankaltaisia kuin mitä konserni ilmoittaa esimerkiksi rahoitustuotoissa ja -kuluissa. Näiden osalta yhdisteleminen ei siis tuota suurta ongelmaa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan hieman tarkemmin korkotuottojen ja -kulujen sekä palkkiotuottojen ja -kulujen yhdistelemistä sekä käsitellään lyhyesti myös muiden tuloslaskelman rivien yhdistelemistä.

4.2.3.1 Korkotuotot ja -kulut

Korkotuotot muodostuvat esimerkiksi muilta luottolaitoksilta olevista saamisista, asiakkailta olevista saamisista ja johdannaisopimuksista (Järvelin 2012, 12). Korkokulut taas muodostuvat esimerkiksi veloista asiakkaille, luottolaitoksille sekä yleiseen liikkeeseen lasketuista veloista (Järvelin 2012, 13). Luonteeltaan varsinkin luottolaitoksen korkotuotot poikkeavat konsernin korkotuotoista, sillä luottolaitokselle ne ovat ansainnan lähteitä kun taas muille ne liittyvät enemmän oman toiminnan rahoittamiseen. Tästä syystä konsernituloslaskelmaan yhdistelemiseen on olemassa muutamia vaihtoehtoja.

Ensimmäisenä esitellään vaihtoehtoa kirjata korkotuottojen ja -kulujen nettosumma eli korkokate konsernitilinpäätöksessä liikevaihtoon. Case-yrityksen konsernitalouden johtaja Petäjän mukaan tämä olisi hyvä vaihtoehto, sillä näin korkotuotot ja -kulut näytettäisiin samalla paikalla tuloslaskelmassa kuin missä muidenkin konserniyritysten pääasialliset tuotot ja kulut näytetään. Ongelmana tässä mallissa voi taas olla se, että tilinpäätöksen käyttäjien voi olla hankala mieltää tämäntyyllisiä erä muualla kuin rahoituserissä. (Järvelin 2012, 52-53) Konsultti Kajomaan mielestä liikevaihtoon yhdisteleminen on perusteltua, jos luottolaitoksen toiminta on varsinaista liiketoimintaa. Kajomaan mielestä korkotuottojen ja -kulujen kirjaaminen liikevaihtoon olisi johdonmukaisempaa.

Toisena vaihtoehtona onkin korkotuottojen kirjaaminen konsernin rahoitustuottoihin ja korkokulujen kirjaaminen rahoituskuluihin. Tämä kuitenkin aiheuttaa sen, että rahoituserissä olisi asiakkaiden rahoitukseen liittyviä tuottoja ja kuluja, joita siellä ei yleensä esiinny. IFRS-asiiantuntija Haaramon mukaan korkotuotot ja -kulut ovat kuitenkin rahoitustuottoja ja tästä syystä niiden paikka tuloslaskelmassa on liikevoiton alla rahoituserissä. (Järvelin 2012, 52-53)

Haaramo ehdottikin haastattelussaan, että yhtenä vaihtoehtona olisi kirjata asiakastoiminnan rahoitustuotot ja -kulut rahoitustuottojen ja -kulujen alariveiksi. Erät siis kirjattaisiin kyllä liikevoiton alle rahoituseriin, mutta ne eroteltaisiin omiksi riveikseen. Tämä helpottaisi tilinpäätöksen käyttäjiä jo tuloslaskelman katseluvaiheessa eikä kyseistä tietoa tarvitsisi etsiä liitetiedoista. Tämä vaihtoehto olisi mahdollista vasta luottolaitoksen korkotuottojen ja -kulujen ollessa suuruusluokaltaan olennaisia konsernin tuloslaskelman lukuihin verrattuna.

Valintaa tehdessä on muistettava erityisesti IAS 8:n vaatimus siitä, että tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden on oltava johdonmukaiset vuodesta toiseen. Päätös siitä, miten korkotuotot ja -kulut yhdistetään, on siis tehtävä harkiten ja siinä on otettava huomioon myös yhtiöiden tulevaisuuden näkymät.

4.2.3.2 Palkkiotuotot ja -kulut

Palkkiotuotot ovat myös luottolaitoksen merkittävä ansainnanlähde. Niitä ovat esimerkiksi asiakkaiden maksamat kuukausimaksut tai kauppioiden maksamat Interchange-maksut. Samantyyllisiä tuottoja voi syntyä myös konsernille, mutta eri mittakaavassa. Palkkiokulut taas ovat esimerkiksi toimitusmaksuja tai muita vastaavia maksuja, jotka on merkitty toisen yhtiön palkkiotuotoiksi. (Järvelin 2012, 53)

Luottolaitoksen on siis kirjattava palkkiotuotot ja -kulut tuloslaskelmassa omille riveilleen, toisin kuin muiden konserniyritysten. Konsernituloslaskelmaa laadittaessa erät on yhdistettävä joihinkin olemassa oleviin riveihin. Mahdollisia yhdistämistä vaihtoehtoja on kaksi.

Ensimmäisessä vaihtoehdossa palkkiotuotot ja -kulut yhdistetään liikevoittoon. Tämä tarkoittaa sitä, että palkkiotuotot kirjataan liikevaihtoon ja palkkiokulut materiaaleihin ja palveluihin. Tätä mallia puoltaa esimerkiksi se, että konsernin liikevaihtoon kirjataan sen pääasialliset ansainnan lähteet ja palkkiotuotot ovat luottolaitokselle juuri tällaisia tuottoja. Johdonmukaisuuden vuoksi tässä vaihtoehdossa palkkiokulut kirjattaisiin siis materiaaleihin ja palveluihin. (Järvelin 2012, 53-54) Konsultti Kaijomaan mielestä tämä olisi johdonmukainen esittämistapa, sillä tavanomaisesti tällaisia palvelumaksuja sisältyy jo tähän erään.

Toisena vaihtoehtona on kirjata kyseiset erät liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin. Tällainen yhdisteleminen on mahdollista, sillä luottolaitoksen toiminta ei ole konsernin ydinliiketoimintaa, joten siihen

liittyvät tuotot ja kulut voidaan tulkita liiketoiminnan muiksi tuotoiksi ja kuluiksi. (Järvelin 2012, 53-54)

4.2.3.3 Muiden tuloslaskelman rivien yhdistäminen

Tässä kappaleessa käsitellään lyhyesti muita luottolaitokselle ominaisia tuloslaskelman eriä ja niiden yhdistämistä konsernituloslaskelmaan. Luottolaitoksen on ilmoitettava tuloslaskelmallaan omana rivinään mahdolliset arvopaperikaupan nettotuotot. Konsernilla ei tällaista erää ole, joten se on luontevinta ilmoittaa liiketoiminnan muissa tuotoissa/kuluissa.

Luottolaitoksen tuloslaskelmaan kirjattavat liiketoiminnan muut tuotot ja kulut ovat luonteeltaan sellaisia, että ne on sopivinta kirjata myös konsernin liiketoiminnan muiksi tuotoiksi ja kuluiksi.

Arvonalentumisiin liittyen luottolaitoksen on kirjattava omille riveilleen arvonalentumiset luotoista ja muista sitoumuksista ja muiden rahoitusvarojen arvonalentumiset. Muiden rahoitusvarojen arvonalentumiset kirjataan konsernin rahoituskuluihin kun taas arvonalentumiset luotoista ja muista sitoumuksista ovat konsernin liiketoiminnan muita kuluja.

4.2.4 Tase

Luottolaitoksen ja konsernin taseen kaavat eroavat huomattavasti toisistaan, mutta taseen yhdistelemisen kanssa ei kuitenkaan tarvitse tehdä yhtä merkittäviä päätöksiä kun tuloslaskelman kanssa. Luottolaitoksen taseen yhdistäminen vaikuttaa eniten konsernin saamisten määrään, sillä perinteisesti konsernin saamiset ovat koostuneet suurilta osin myyntisaamisista, mutta luottolaitos tuo mukaan lainasaamiset asiakkailta ja muilta luottolaitoksilta. Seuraavissa kappaleissa käsitellään konsernin tase-eristä eniten poikkeavien luottolaitoksen erien yhdistelemistä.

4.2.4.1 Vastaavaa

Luottolaitoksen taseen vastaavaa puoli koostuu merkittävässä määrin eri tahoilta olevista saamisista. Ne yhdistellään luonteensa mukaisesti joko konsernin pitkäaikaisiin tai lyhytaikaisiin saamisiin. Taseen erä "Saamiset asiakkailta" on tavallisesti yksi luottolaitoksen merkittävimmistä tase-eristä. (Järvelin 2012, 62)

Suurin ero luottolaitoksen ja konsernin taseen vastaavissa on juuri jaottelu pitkäaikaisiin ja lyhytaikaisiin varoihin. Luottolaitos ei tee tätä jaottelua, vaan esittää esimerkiksi kaikki saamiset luottolaitoksilta samalla rivillä. Konsernissa taas kyseisiä saamisista voi esiintyä sekä pitkäaikaisten että lyhytaikaisten varojen saamisista.

Muilta osin taseen vastaavaa puoli yhdistellään hyvin samantyyliisiin eriin konsernissa. Esimerkkinä käteiset varat yhdistellään rahavaroihin, aineelliset hyödykkeet aineelliseen käyttöomaisuuteen ja aineettomat aineettomaan. Muut varat voidaan joutua jakamaan lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen välille, mutta muita erikoisuuksia yhdistämisessä ei ole.

4.2.4.2 Vastattavaa

Vastattavaa puolella vieraassa pääomassa merkittävimpana eroavaisuutena on vastaavaa – puolen tavoin jako lyhytaikaisiin ja pitkäaikaisiin, tässä tapauksessa, velkoihin. Tästä johtuen esimerkiksi velat luottolaitoksille ja yleisölle voidaan joutua jaottelemaan konsernitilinpäätöksessä lyhytaikaisiin ja pitkäaikaisiin rahoitusvelkoihin. Luottolaitoksella voi myös olla velkoja, joilla on huonompi etuoikeus. Tällaisia velkoja ei tyypillisesti ole muilla yrityksillä, joten ne yhdistetään pitkäaikaisiin rahoitusvelkoihin. (Järvelin 2012, 63-65)

Oman pääoman erien osalta tytäryhtiönä toimivan luottolaitoksen osakepääoma eliminoiduu niiltä osin, kun tytäryhtiö on konserniyhtiöiden omistuksessa. Muut oman pääoman erät yhdistetään konsernin samannimisiin rahastoihin. Sellaisessa tapauksessa, että jokin konserniyhtiö, yleensä emoyhtiö, on sijoittanut tytäryhtiöön varoja kulujen kattamista varten, nämä sijoitukset eliminoidaan konsernitilinpäätöksessä. Sijoitukset tehdään silloin sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. (Järvelin 2012, 65-66)

4.3 Liitetiedot

Luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdisteleminen konsernitilinpäätökseen vaikuttaa luonnollisesti myös konsernin liitetietoihin. Vaikutukset vaihtelevat merkittävästi yrityksen liiketoiminnan mukaan, joten tässä kappaleessa käydään vain lyhyesti läpi mahdollisia muutoksia.

Konsernitilinpäätöksen liitetietojen alussa käsitellään tilinpäätöksen laatimisperiaatteet. Luottolaitoksen yhdistäminen voi muuttaa näitä laatimisperiaatteita jolloin myös liitetiedot on päivitettävä ajantasaisiksi. Esimerkkinä mahdollisista muutoksen kohteista on tuloutusperiaatteet, korot ja osingot, rahoitusvarat ja -velat sekä arvonalentumiset. Muutoksia voidaan tarvita myös liitetietoihin toimintasegmenteistä, jos luottolaitoksen toiminta erotetaan omaksi segmentikseen. Tätä asiaa on käsitelty tarkemmin seuraavassa luvussa. (Järvelin 2012, 67)

Tuloslaskelman liitetiedoissa korkotuottojen ja palkkiotuottojen kirjaamispaikka voi vaikuttaa merkittävästikin. Jos esimerkiksi korkotuotot ja palkkiotuotot kirjattaisiin liikevaihtoon, täytyisi niistä kertynyt liikevaihto ilmoittaa muista erillään omana sumana. Samoin, jos korkotuotot kirjattaisiin rahoitustuottoihin, olisi muista korkotuotoista erillään ilmoitettava summa, joka on kertynyt esimerkiksi asiakkailta saaduista veloista. Rahoitustuottoja ja -kuluja koskevat liitetiedot voivat myös tarvita muutoksia luottolaitoksen erien yhdistämisen seurauksena. (Järvelin 2012, 67-70)

Taseen liitetiedoissa vaikutuksia aiheuttavat luultavasti eniten velat ja saamiset. Rahoitusvelkojen liitetietoa on muutettava, jos esimerkiksi asiakas tallettaa varoja luottolaitokseen ja näin syntyy velkaa tai jos luottolaitos ottaa velan toiselta luottolaitokselta. Tällaisia velkoja muilla yhtiöillä harvoin on. Saamisten osalta esimerkiksi myönnettäessä luottoa asiakkaalle syntyy sellaista saamista, joka on luonteeltaan niin erilaista, että sen summa on ilmoitettava liitetiedoissa erikseen. (Järvelin 2012, 70-72) Muuten taseen kohdalla on arvioitava tapauskohtaisesti onko luottolaitoksen toiminta tuonut mukanaan sellaisia taseen eriä, jotka aiheuttaisivat muutosvaatimuksia liitetietoihin.

4.4 Segmenttiraportointi

Tässä luvussa käydään läpi IFRS 8 *Toimintasegmentit* - standardia ja arvioidaan voisiko tai täytyisikö luottolaitoksen toiminnan olla konsernin yksi toimintasegmentti.

Segmenttiraportoinnin tarkoitus on tuottaa sijoittajille monipuolista tietoa segmenteittään. Useimmiten suuremmat yritykset toimivat useilla eri tuote- ja palvelualoilla, joissa myös esimerkiksi riskit, kasvumahdollisuudet ja tulevaisuudennäkymät ovat hyvinkin erilaiset. Tästä syystä on myös tarkoituksenmukaista raportoida erilaiset segmentit omina kokonaisuuksinaan. Segmenttiraportoinnilla on myös suuri merkitys yrityksen kokonaisriskien arvioinnissa. (Haaramo 2009, 159-160) IFRS 8 painottaa johdon tärkeinä pitämiä lukuja ja tietoja, joita käytetään päätöksenteossa. Sen tarkoituksena on tuoda toimintasegmenttien määrittelyä lähemmäksi sisäisen raportoinnin lukuja. (Pwc 2008, 4)

4.4.1 Yleistä IFRS 8 -standardista

IFRS 8 -standardin mukaan yrityksen on raportoitava sellaisia tietoja, joiden avulla tilinpäätöksen käyttäjät voivat arvioida sen liiketoimintojen ja taloudellisen toimintaympäristön luonnetta ja taloudellisia vaikutuksia. Standardia sovelletaan sellaisten yritysten erillistilinpäätökseen, omaan tilinpäätökseen tai konsernin konsernitilinpäätökseen, joka on julkisesti noteerattu ulkomaisessa tai kotimaisessa arvopaperipörssissä tai jolla on tarkoitus laskea liikkeeseen arvopapereita julkisen kaupankäynnin kohteeksi. (KHT-yhdistys 2010, 194)

Segmenttiraportointi koskee aina toimintasegmenttejä, jotka määritellään standardissa esitettyjen kolmen vaatimuksen mukaan. Toimintasegmentin täytyy harjoittaa liiketoimintaa, josta saadaan tuottoja ja josta aiheutuu kuluja, yhteisön ylimmän operatiivisen päätöksentekijän on säännöllisesti tarkastettava segmentin tulosta tehdäkseen sitä koskevia päätöksiä ja segmentistä on oltava saatavilla erillistä taloudellista informaatiota. Kaikki yrityksen osat eivät ole toimintasegmenttejä, kuten jotkin hallinnolliset osat, joista ei saada tuottoja.

Kuitenkin alkavat toiminnot, joiden tuotto-odotukset ovat vasta seuraavilla kausilla, voivat olla toimintasegmenttejä. (Haaramo 2009, 160-161)

Toimintasegmentti on raportoitava yhtiön tilinpäätöksessä, jos jokin 10 prosentin rajoista ylittyy. Jos siis segmentin tuotot ulkopuolisille asiakkaille tai toisten segmenttien kanssa toteutuneista liiketoimista ovat vähintään 10 prosenttia kaikkien segmenttien yhteenlasketuista tuotoista, segmentin tulos on vähintään 10 prosenttia segmenttien yhteenlasketusta tuloksesta tai sen varat ovat 10 prosenttia segmenttien yhteenlasketuista varoista, on segmentti raportoitava erikseen. Yritys voi raportoida toimintasegmentin, joka ei ylitä määrällisiä kynnysarvoja, jos segmentti-informaation nähdään olevan tarpeellista tilinpäätöksen käyttäjille. Sellaiset segmentit, joita ei tarvitse eikä yritys halua esittää erillisinä toimintasegmentteinä, voidaan esittää yhdessä otsikon "kaikki muut segmentit" alla. Tämän segmentin tuottojen lähteet on kuitenkin kuvattava raportoinnin yhteydessä. (KHT-yhdistys 2010, 196-197) Segmenttejä muodostettaessa on myös huomioitava IFRS 8 -standardin määrittelemä 75 prosentin sääntö, jonka mukaan yrityksen on raportoitava niin monta segmenttiä, että niille kohdistuvien ulkoisten tuottojen määrä ylittää 75 prosenttia yrityksen kaikkien ulkoisten tuottojen määrästä. Näin ollen voi tulla tarpeelliseksi määritellä myös 10 prosentin kynnysarvojen alle jääviä segmenttejä. (Haaramo 2009, 161-162)

4.4.2 Toimintasegmenteistä esitettävät tiedot

Segmenteistä tulee esittää sekä yleisiä segmenttejä kuvaavia tietoja että tunnuslukuarvoja segmentteittäin. Ensinnäkin yrityksen on ilmoitettava, millä perusteella raportoivat segmentit on määritelty sekä mikä on niiden organisoitiperuste. Toiseksi kuvaavina tietoina on esitettävä raportoitavien segmenttien tuottojen lähteet tuote- ja palvelutyypeittäin. (Haaramo 2009, 162-163)

Numeeristen tietojen osalta jokaisesta segmentistä on esitettävä voitto tai tappio, varat sekä velat, jos luvut raportoidaan säännöllisesti myös ylimmälle operatiiviselle johdolle. Seuraavat tunnusluvut raportoidaan siinä tapauksessa, että ne sisältyvät operatiivisen johdon tarkastelemiin voittoja tai tappiota kuvaaviin lukuihin tai jos ne toimitetaan säännöllisesti johdon tietoon. Näitä tunnuslukuja ovat tuotot ulkopuolisilta asiakkailta, tuotot liiketoimista saman yhteisön muiden toimintasegmenttien kanssa, korkotuotot, korkokulut, poistot, olennaiset tuotto- ja kuluerät (IAS 1:n 86 kappaleen mukaan esitettävät), yhteisön osuus pääomaosuusmenetelmällä käsiteltyjen osakkuus- tai yhteisyritysten voitosta tai tappiosta, tuloverokulut tai -tuotot ja muut olennaiset erät kuin poistot, joihin ei liity maksutapahtumaa. Korkotuotot ja -kulut voidaan esittää nettoperiaatteella eli tuotot vähennettyinä kuluilla, jos pääosa segmentin tuotoista on korkotuottoja ja johto arvioi segmentin tuloksellisuutta nettokorkotuotoilla. (Haaramo 2009, 163) Seuraavat tiedot on esitettävä segmentiltä, jos ne toimitetaan säännöllisesti ylimmälle operatiiviselle

päätöksentekijälle: pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset osakkuus- ja yhteisyrityksiin ja muiden pitkäaikaisten varojen kuin rahoitusinstrumenttien, laskennallisten verosaamisten, työsuhteen päättymisen jälkeisiin etuusjärjestelyihin liittyvien varojen ja vakuutus sopimuksista syntyvien oikeuksien määrien lisäykset. (KHT-yhdistys 2010, 198-199)

4.4.3 Arvostusperiaatteet

Segmenttiraportoinnin arvostusperiaatteet pohjautuvat johdolle raportoitaviin tietoihin. Jokaisen segmenttiraportoinnin luvun on oltava yhtäläinen operatiiviselle johdolle raportoitavan luvun kanssa. Tilinpäätökseen tehtävät oikaisut ja eliminoinnit sekä tuottojen, kulujen, voittojen ja tappioiden kohdistamiset huomioidaan vain jos ne sisältyvät johdolle raportoitaviin lukuihin. Samalla periaatteella toimitaan myös varojen ja velkojen osalta eli segmenttiraportointiin sisällytetään ainoastaan ne varat ja velat, joita johto käyttää päätöksenteossaan. (Haaramo 2009, 164)

Ylimmän operatiivisen päätöksentekijän käyttäessä päätöksenteossaan vain yhtä lukua kuvaamaan segmentin voittoa tai tappiota, varoja tai velkoja, raportoidaan tämä sama luku myös ulkoiseen segmenttiraportointiin. Jos taas päätöksenteossa käytettyjä lukuja on useampia yhtä toimintasegmenttiä kohden, ulkoisessa raportoinnissa on raportoitava luvut, joiden johto katsoo olevan määritetty niiden arvostusperiaatteiden mukaisesti, jotka ovat lähimpänä yhteisön tilinpäätökseen sisältyviä vastaavia lukuja määrittäessä käytettyjä periaatteita. (Haaramo 2009, 164-165)

Yhteisön on selvitettävä tilinpäätöksen liitetiedoissa jokaisen segmentin osalta, kuinka voitto ja tappio on määritetty sekä miten varat ja velat arvostetaan. IFRS 8 määrittää kuusi kohtaa, jotka yhteisön on segmenttiraportoinnin yhteydessä vähintään selvitettävä. Ensinnäkin on selvitettävä raportoitavien segmenttien välisten liiketoimien kirjanpidollinen käsittely. Myös mahdolliset erot segmenttien voiton tai tappion määrittämisen ja yhteisön voiton tai tappion ennen tuloverokuluja tai -tuottoja ja lopetettuja toimintoja määrittämisen välillä tulee selvittää. Kolmantena ja neljäntenä kohtana vaaditaan yhteisöä selvittämään erot raportoitavien segmenttien ja yhteisön välillä koskien varojen ja velkojen arvostamista. Mahdolliset muutokset segmentin voiton tai tappion määrittämisessä verrattuna aikaisempiin kausiin on ilmoitettava tilinpäätöksen liitetiedoissa. Viimeisenä vaatimuksena on esittää tiedot siitä, millaista epäsymmetriaa esiintyy varojen kohdistamisessa raportoitaville segmenteille ja millaisia vaikutuksia sillä on. Standardin mukaan esimerkkinä tästä on tilanne, jossa segmentille on kohdistettu poistokuluja ilman, että poistojen kohteena olevia omaisuuksia on kohdistettu tälle segmentille. (KHT-yhdistys 2010, 199-200)

4.4.4 Tuotteita ja palveluita, maantieteellisiä alueita sekä tärkeimpiä asiakkaita koskevat tiedot

Joillakin yhteisöillä toimintasegmenttien jaottelu ei perustu tuotteisiin tai palveluihin eikä maantieteellisten toiminta-alueiden eroihin, joten raportoitavien segmenttien tuotot voivat kertyä useista erilaisista tuotteista ja palveluista ympäri maailmaa. Näistä syistä IFRS 8 velvoittaa kaikkia niitä yhteisöjä, jotka soveltavat kyseistä standardia, raportoimaan myös eri tuotteita ja palveluita koskevat tiedot sekä maantieteellisiä alueita koskevat tiedot. (KHT-yhdistys 2010, 201)

Yhteisön täytyy esittää ulkoisilta asiakkailta saadut tuotot jokaisesta tuotteesta ja palvelusta tai samanlaisten tuotteiden ja palveluiden ryhmistä. Kuitenkin jos tietojen saaminen ei ole mahdollista tai se tulee kohtuuttoman kalliiksi, ne voidaan jättää esittämättä. Raportoitujen tuottojen määrien on perustuttava tilinpäätösinformaatioon. (KHT-yhdistys 2010, 201)

Maantieteellisistä alueista on esitettävä erillistä tietoa maasta, jossa yhteisön kotipaikka sijaitsee sekä yhteensä kaikista muista maista, joista yhteisö saa tuottoja. Kustakin maantieteellisestä erästä on raportoitava ulkoisilta asiakkailta saadut tuotot sekä pitkäaikaiset varat pois lukien rahoitusinstrumentit, laskennalliset verosaamiset, työsuhteen päättymisen jälkeisiin etuusjärjestelyihin liittyvät varat ja vakuutus sopimuksista syntyvät oikeudet. Jos yksittäisestä maasta ulkoisilta asiakkailta saadut tuotot tai olemassa olevat varat ovat olennaiset, on niistä esitettävä erilliset tiedot. (KHT-yhdistys 2010, 201-202)

IFRS 8:n mukaan yhteisön on esitettävä tiedot siitä, missä määrin sen toiminta riippuu tärkeimmistä asiakkaista. Jos yhteisön tuotot yhden asiakkaan kanssa tehtävistä liiketoimista ovat vähintään 10 prosenttia kaikista yhteisön tuotoista, on tämä ilmoitettava ja esitettävä kokonaistuottojen määrä kyseiseltä asiakkaalta sekä ilmoitettava mihin segmenttiin tai segmentteihin tuotot on kirjattu. Asiakasta ei kuitenkaan tarvitse yksilöidä.

4.4.5 Luottolaitos -tytäryhtiön yhdistelemisen vaikutukset konsernin segmenttiraportointiin

Uuden toimialan yrityksen mukaan tuleminen konserniin herättää kysymyksen siitä, voidaanko sen nähdä kuuluvan jo olemassa oleviin segmentteihin. Edellä olevissa kappaleissa onkin esitelty niitä vaatimuksia, joiden pohjalta tähän kysymykseen haetaan vastausta.

Pohdinnassa on hyvä lähteä liikkeelle siitä, miten lähellä konsernin ydinliiketoimintaa kyseessä olevan luottolaitoksen toiminta on. Tarkastelun alle on otettava myös se, kuinka luottolaitoksen luvuista raportoidaan johdolle ja tekeekö johto näistä luvuista päätöksiä resurssien kohdistamisesta. Tämä on IFRS 8 mukaan yksi tärkeimmistä seikoista, kun mietitään toimintasegmentin muodostamista ja se voi myös olla juuri se seikka, jonka takia luottolaitos ei muodosta omaa toimintasegmenttiään. (Järvelin 2012, 76) Toimintasegmentin

määritelmä vaatii myös sen, että siinä yhteisön osassa harjoitetaan liiketoimintaa, josta muodostuu tuottoja ja kuluja, ja että siitä on saatavissa erillistä taloudellista informaatiota. Nämä kaksi jälkimmäistä vaatimusta luultavimmin täyttyvät luottolaitoksen osalta. (Järvelin 2012, 76-77)

Jos luottolaitos edellisessä kappaleessa asetettujen vaatimusten mukaan muodostaa toimintasegmentin, voidaan se kuitenkin tiettyjen kriteerien nojalla yhdistää olemassa oleviin segmentteihin. Näitä kutsutaan yhdistämiskriteereiksi. IFRS edellyttää kaikkien yhdistämiskriteerien täyttymistä eli tuotteiden ja palveluiden luonne on oltava samankaltainen, tuotantoprosessien on lähenneltävä toisiaan, asiakastyypit tai -ryhmät ovat samantyyppisiä, tuotteiden jakelussa tai palveluiden tuottamisessa käytetyt menetelmät ovat yhtäläiset ja sääntely-ympäristö ei poikkea muiden toimintojen sääntely-ympäristöstä. Yhdistämiskriteerien täytyminen on arvioitava tapauskohtaisesti ja on vaikeaa tehdä yleistystä, sillä luottolaitosten toiminnat voivat erota huomattavasti toisistaan niin kuin myös niiden konsernien, joihin luottolaitokset kuuluvat.

Viimeisenä on otettava tarkasteluun määrälliset kynnsarvot. IFRS 8 edellyttää toimintasegmentin raportoimista erikseen, jos sen tuotot, tulos tai varat ovat yli kymmenen prosenttia kaikkien segmenttien yhteenlasketuista vastaavista luvuista. Luottolaitoksen toiminnan alkuvaiheessa nämä kynnsarvot tuskin ylittyvät, mutta toimintasegmentin erillinen raportointi on kuitenkin mahdollista, sillä standardi ei edellytä arvojen ylittämistä. Jos luottolaitoksen toiminnan tulevaisuudennäkymät ovat hyvät ja volyymin arvioidaan kasvavan nopeasti, voi olla aiheellista pohtia toimintasegmentin erillistä raportointia jo aikaisessa vaiheessa, sillä IAS 1 edellyttää tilinpäätöksen esittämistavan jatkuvuutta.

5 RAHOITUSLASKELMA

Luottolaitoksen tulee noudattaa VMA 18§:n mukaisia luottolaitoksen rahoituslaskelman sisältövaatimuksia. Finanssivalvonnan suosituksen mukaan rahoituslaskelma tulisi ensisijaisesti laatia IAS 7 *Rahavirtalaskelmat* -standardin mukaisesti. (Finanssivalvonnan standardi 3.1, 97) Julkisesti noteerattu konserni laatii koko tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan, joten tämän tutkimuksen case-yritykset, tytäryhtiönä oleva luottolaitos sekä konserni, laativat rahoituslaskelmansa samoja periaatteita noudattaen.

5.1 Luottolaitoksen rahavirtalaskelman sisältö

Luottolaitoksen rahavirtalaskelma sisältää kolmea eri rahavirtaa kuvaavat laskelmat. Niitä ovat liiketoiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirrat.

Liiketoiminnan rahavirta kuvaa sitä, kuinka hyvin luottolaitos on pystynyt tilikauden aikana liiketoimintansa avulla tuottamaan rahavaroja toimintaedellytysten säilyttämiseen, tuoton maksamiseen oman pääoman sijoittajille, uusien investointien tekemiseen ja lainojen takaisinmaksuun turvautumatta ulkopuoliseen rahoitukseen.

Investointien rahavirta osoittaa niiden toteutuneiden rahavirtojen käytön, jotka kerryttävät tulevan rahavirran pitkällä aikavälillä.

Rahoituksen rahavirta kuvaa oman ja vieraan pääoman muutoksia tilikauden aikana. (VMA 150/207, 18§)

5.2 Konsernin rahavirtalaskelma

Konsernin on laadittava IAS 7:n mukainen rahavirtalaskelma. Esittämistavassa päädytään yleensä epäsuoraan esittämistapaan, sillä konsernitason laskelman laatiminen on sillä tavalla helpompaa. Suoran esittämistavan vaatimat oikaisutiedot ja muut yksityiskohtaisemmat tiedot voi olla mahdotonta saada kaikkien konsernien laskentajärjestelmistä. (Mäkelä ym. 2005, 207)

Konsernin rahavirtalaskelma voidaan laatia tuloslaskelman ja taseen perusteella tai yhdistelemällä kaikkien konserniyritysten rahavirtalaskelmat. Jälkimmäinen tapa on kuitenkin hyvin harvinaista ja tätä tapaa soveltavat vain pienet konsernit. Suurien konsernien osalta jokaisen yhtiön rahavirtalaskelman yhdisteleminen vie turhan paljon aikaa. Tuloslaskelmaan ja taseeseen perustuva rahavirtalaskelma laaditaan suurimmaksi osaksi kuten yksittäisen yhtiön rahavirtalaskelma. Kuitenkin on huomioitava sellaiset erät, jotka sisältyvät vain konsernitilinpäätökseen, kuten laskennalliset verot ja tytäryritysten ostojen ja myyntien vaikutukset rahavirtoihin. (Mäkelä ym. 2005, 207-208)

5.3 IAS 7 Rahavirtalaskelmat -standardi

IAS 7 -standardin mukaan *rahavirtoja koskeva informaatio on tilinpäätöksen käyttäjille hyödyllistä, koska sen avulla tilinpäätöksen käyttäjät voivat arvioida, miten hyvin yhteisö kykenee kerryttämään rahavaroja ja mihin tarkoitukseen se tarvitsee niitä.* Rahavirtalaskelman tarkoitus on yhteisön rahavarojen toteutuneita muutoksia koskevan tiedon esittäminen. Jokaisen IFRS:n mukaan raportoivan yhteisön ja tässä tapauksessa myös luottolaitoksen on laadittava rahavirtalaskelma ja liitettävä se jokaiselta kaudelta tehtyyn tilinpäätökseen. Tilinpäätöksen käyttäjiä kiinnostaa, miten yhteisö kerryttää ja käyttää rahavirtoja riippumatta yhteisön toimialasta. Tästä syystä IAS 7 -standardi vaatii kaikkia yhteisöjä esittämään rahavirtalaskelman.

Tilikauden rahavirrat jaotellaan liiketoiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirtoihin. Yhteisö voi itse määrittää niiden esittämistavan, jotta se on sopivin yhteisön toiminta huomioon ottaen. Yksittäisestä liiketoimesta syntyvät rahavirrat on mahdollista jakaa useampaan kuin yhteen rahavirtaan. (IAS 7) Rahavirtalaskelma esitetään maksuperusteisesti. (Haaramo ym., 155)

5.3.1 Liiketoiminnan rahavirrat

Liiketoiminnan rahavirrat kertyvät ensisijaisesti yhteisön pääasiallisesta tuloa tuottavasta toiminnasta. Siksi ne muodostavatkin yleensä yhtiön voiton tai tappion. Esimerkkejä liiketoiminnan rahavirroista ovat tavaroiden ja palvelujen myynnistä saadut maksut, palkkioista ja muista tuotoista saadut maksut, tavaroiden ja palvelujen toimittajille suoritettut maksut, tuloverojen maksut ja palautukset. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä arvopapereista ja lainoista saadut tuotot ja maksetut kulut merkitään myös liiketoiminnan rahavirtoihin kuten myös rahoituslaitosten antamista luotoista saadut tuotot ja aiheutuneet kulut. Ne ovat kyseisten yhteisön pääasiallista tuloa tuottavaa toimintaa.

Tilinpäätöksen käyttäjät saavat liiketoiminnan rahavirroista tärkeää informaatiota siitä, kuinka hyvin yhteisön toiminta on onnistunut kerryttämään rahoja, joilla voidaan maksaa takaisin lainoja, maksaa osinkoja tai ylipäättään säilyttää yhtiön toimintaedellytykset.

Liiketoiminnan rahavirrat on esitettävä käyttäen joko suoraa tai epäsuoraa esittämistapaa. Suorassa esittämistavassa maksut esitetään bruttomääräisinä ryhmiteltynä saatujen ja suoritettujen maksujen pääluokkiin. Luvut saadaan esimerkiksi yhteisön kirjanpidosta. Epäsuorassa esittämistavassa tilikauden voitto tai tappio oikaistaan sellaisten liiketoimien vaikutuksella, joihin ei liity maksutapahtumaa, aikaisempien tai tulevien kausien liiketoimintaan kuuluvien maksujen jaksotuksilla sekä investointeihin ja rahoitukseen kuuluvilla tuotto- ja kuluierillä. Standardissa suositellaan käyttämään suoraa esittämistapaa, sillä se antaa epäsuoraa mallia paremmin tietoa arvioitaessa vastaisia rahavirtoja.

5.3.2 Investointien rahavirrat

Investointien rahavirrat esitetään erikseen, koska laskelma kertoo, missä määrin maksuja on suoritettu sellaisista voimavaroista, joiden on tarkoitus kerryttää vastaisia rahavirtoja ja tuottoja. Maksut voivat olla vain sellaisia, joiden seurauksena taseeseen merkitään omaisuuserä. Tällaisia ovat esimerkiksi aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden tai aineettomien hyödykkeiden hankkimisesta maksetut maksut, käyttöomaisuushyödykkeiden myyntituotot, oman tai vieraan pääoman ehtoisten instrumenttien hankkimisesta maksetut maksut tai niiden myynnistä saadut maksut, toiselle osapuolelle annetut lainat (ei rahoituslaitosten) ja annettujen rahalainojen takaisinmaksu (ei rahoituslaitosten).

Investoinneista saadut ja suoritettut maksut esitetään bruttomääräisesti eriteltynä pääluokittain.

5.3.3 Rahoituksen rahavirrat

Rahoituksen rahavirrat esitetään erikseen, koska siitä saa hyödyllistä tietoa ennustettaessa vastaisiin rahavirtoihin kohdistuvia yhteisön pääomasijoittajien vaatimuksia. Rahoituksen rahavirtoja ovat esimerkiksi osakkeiden liikkeeseen laskemisesta saadut maksut, yhteisön osakkeiden hankkimisesta suoritettut maksut ja suoritettut velkojen lyhennykset.

Rahoituksesta saadut ja suoritettut maksut esitetään, kuten investointien rahavirrat, bruttomääräisinä eriteltynä pääluokittain.

5.3.4 Nettomääräisenä esittäminen

Liiketoiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirroista voidaan esittää nettomääräisinä asiakkaan puolesta saadut ja suoritettut maksut, kun ne kuvastavat asiakkaan toimintaa, ei yhteisön. Nettomääräisinä voidaan esittää myös maksut sellaisista eristä, jotka ovat nopeakiertoisia ja joiden määrät ovat suuria ja juoksuajat lyhyitä. (IAS 7.22)

Rahoituslaitos, jollaiseksi myös luottolaitos luokitellaan, saa esittää nettomääräisenä myös määräaikaistalletusten vastaanottamisesta ja suorittamisesta johtuvat maksut, muihin rahoituslaitoksiin tehdyt ja niistä nostetut talletukset sekä asiakkaille annetut rahalainat ja niiden takaisinmaksut. (IAS 7.24)

5.3.5 Muut määräykset

Yhtiön on esitettävä rahavirtalaskelmassaan erikseen saadut ja maksetut korot ja osingot. Ne on luokiteltava joko liiketoiminnan, rahoituksen tai investointien rahavirtaan ja luokittelun on jatkuttava johdonmukaisesti kaudesta toiseen. Useimmiten rahoituslaitokset luokittelevat ne liiketoiminnan rahavirtoihin,

mutta muiden yhteisöjen kohdalla luokitteluja tapahtuu kaikkiin rahavirran ryhmiin.

Myös tuloverot on esitettävä omana eränään. Standardin mukaan ne on luokiteltava liiketoiminnan rahavirtoihin, jollei ole perusteltua syytä luokitella niitä muihin rahavirtojen ryhmiin.

Sellaiset tapahtumat, joihin ei liity rahavarojen käyttöä, on jätettävä pois rahavirtalaskelmasta. Tällaisia ovat rahoitukseen ja investointeihin liittyvät tapahtumat, joilla ei ole välitöntä vaikutusta kauden rahavirtoihin. Näitä ovat esimerkiksi velan muuttaminen omaksi pääomaksi tai yhteisön hankkiminen osakeantia käyttäen.

6 TULOKSET

Tutkimuksen tuloksena syntyi Case-yritykselle laadittu ohje. Tässä luvussa esitellään keskeisiä asioita laaditusta ohjeesta, kuten esimerkiksi sen sisältöä, laajuutta, laadintatapoja ja tiedonkeruumenetelmiä. Yrityssalaisuuksien säilyttämiseksi varsinainen ohje on tutkimuksen ulkopuolinen raportti (Järvelin 2012). Tässä luvussa case-yrityksistä konserniin viitataan nimellä Konserni Oyj ja luottolaitokseen nimellä Luottolaitos Oy.

Tulokseksi voidaan määrittää myös tutkimuskysymykseen vastaaminen. Tutkimuskysymykseksi määriteltiin luvussa 1.2 Miten case-yrityksen konsernitilinpäätös muuttui luottolaitoksena toimivan tytäryhtiön yhdistämisen johdosta? Konsernitilinpäätöksessä muuttuvat a) Taseen ja tuloslaskelman rivien sisältö b) Liitetietojen sisältö ja c) Rahavirtalaskelma. Taseen riveistä merkittävimpiä sisältömuutoksia tulee pitkäaikaisiin ja lyhytaikaisiin saamisiin ja velkoihin. Tuloslaskelmassa taas palkkiotuottojen ja -kulujen sekä korkotuottojen ja -kulujen käsittelystä riippuen merkittäviä muutoksia tulee liikevaihtoon tai rahoituseriin. Liitetietojen sisällön muutokset tapahtuvat Luottolaitos Oy:n volyymien kasvaessa ja muutoksia voi tulla hyvin moneen liitetietoon. Todennäköisimpiä muutoksen kohteita ovat liikevaihto, saamiset ja velat. Rahavirtalaskelman muutokset kohdistuivat liiketoiminnan rahavirtoihin, joihin lisättiin esimerkiksi asiakassaamisten ja -velkojen muutokset sekä luottolaitossaamisten ja -velkojen muutokset.

6.1 Case-yrityksen ohjeen tarkoitus

Case-yritykselle laaditun ohjeen tarkoitus on tuoda kirjanpidon henkilökunnalle sekä päätöksentekijöille tietoa luottolaitoksen tilinpäätöksen laatimiseen liittyvistä vaatimuksista sekä antaa tietoa ja vaihtoehtoisia ratkaisumalleja luottolaitoksen tilinpäätöksen yhdistelemisestä konsernitilinpäätökseen. Luottolaitoksen tilinpäätöksen laatimisvaatimukset poikkeavat merkittävästi kirjanpitoasetuksen vaatimuksista, eikä yrityksessä ollut aikaisemmin tietotaitoa kyseiseen aihealueeseen liittyen.

Ohjeen tarkoituksena oli myös herättää pohdintaa esimerkiksi konsernin segmenttiraportointiin ja rahoituslaskelmaan liittyen. Segmenttiraportointiin liittyvät kysymykset eivät ole uuden liiketoiminnan alussa vielä ajankohtaisia, mutta voivat tulla merkittäväksikin pohdinnan aiheeksi liiketoiminnan volyymin kasvaessa.

6.2 Case-yrityksen ohjeen sisältö

Yritykselle laadittu ohje sisältää yhteensä yhdeksän päälukua. Ensimmäisessä luvussa on esitelty pintapuoleisesti case-yrityksiä ja käyty työn kannalta olennaisimpia tietoja läpi. Vaikka ohje onkin yrityksen sisäiseen käyttöön

tarkoitettu, vaihtelevat sen käyttäjien tiedot yrityksen asioista. Esimerkiksi luottolaitoksen toiminta voi olla konsernilaskennan henkilölle vierasta tai toisaalta Luottolaitos Oy:n kirjanpitäjä ei välttämättä tunne konsernin asioita niin hyvin.

Toinen luku käsittelee kokonaisuudessaan luottolaitoksen tuloslaskelman laatimista ja kolmas luku taas taseen laatimista. Kummassakin on käyty läpi kaikki tuloslaskelman ja taseen rivit, joita mahdollisesti voi Luottolaitos Oy:lle syntyä. Ohjeesta on jätetty pois vain sellaiset rivit, joiden muodostuminen on erittäin epätodennäköistä pitkälläkin tähtäimellä. Arviot siitä, mitä rivejä ohjeessa on käsitelty ja mitkä on jätetty pois, perustuvat case-yrityksen sisällä tehtyihin haastatteluihin. Lukujen alussa on tuloslaskelman tai taseen kaava ja varsinaiset erät on selitetty kaavan mukaisessa järjestyksessä. Jokaisesta erästä on alussa yleisiä ohjeita siitä, mitä siihen tulee sisällyttää ja lopuksi on case-kohtainen ohjeistus, joka selventää mitä se tarkoittaa tämän yrityksen kohdalla. Joidenkin erien osalta on pystytty erittäin yksityiskohtaisesti kertomaan, mitä se Luottolaitos Oy:n kohdalla tarkoittaa, kun taas joidenkin erien kohdalla voi esimerkiksi lukea, että erän muodostuminen on mahdollista toiminnan laajentuessa tai tämän erän muodostuminen ei ole tällä hetkellä todennäköistä.

Neljäs luku on nimeltään luottolaitoksen tilinpäätöksen liitetiedot ja toimintakertomus. Nimensä mukaisesti se ohjeistaa tilinpäätöksen liitetietoja ja lyhyesti myös toimintakertomuksesta, vaikka se ei varsinaisesti ole tähän ohjeeseen kuuluva asia. Luottolaitoksen liitetietojen määrä on suhteellisen laaja muihin yrityksiin verrattuna. Ohje painottaa tuloslaskelman ja taseen liitetietoja ja tilinpäätöksen laatimisesta annettavia tietoja. Muita Luottolaitos Oy:n tarvittaessa annettavia liitetietoja ovat esimerkiksi vakavaraisuutta koskevat liitetiedot, henkilöstöä ja johtoa koskevat liitetiedot ja lähipiiriliiketoimia koskevat liitetiedot. Myös liitetieto-osuus rakentuu niin, että alussa on viranomaisohjeisiin perustuvat yleisohjeet ja lopussa kyseisen yrityksen yksityiskohtaisemmat ohjeet.

Kappaleet viisi, kuusi ja seitsemän käsittelevät Luottolaitos Oy:n tilinpäätöksen yhdistelemistä konsernitiilinpäätökseen. Viides kappale ohjeistaa tuloslaskelman yhdistelemisestä, kuudes taseen yhdistelemisestä ja seitsemäs yhdistelemisen vaikutuksia konsernin liitetietoihin. Tuloslaskelma- ja taseohje rakentuvat luottolaitoksen kaavojen perusteella ja niissä kerrotaan mihin eriin ja jopa mille tileille tai tiliryhmiin Luottolaitos Oy:n erät yhdisteltäisiin. Joidenkin erien osalta yhdistely ei ole aivan itsestään selvää ja näissä tapauksissa annetaan vaihtoehtoja. Liitetieto-osuus taas rakentuu konserni Oyj:n edellisen tilikauden liitetietojen pohjalle. Siinä otetaan kantaa siihen, mihin liitetietoihin Luottolaitos Oy:n yhdisteleminen vaikuttaa ja täytyykö mahdollisesti liitetietojen määrää kasvattaa.

Kahdeksas luku koskee konsernin segmenttiraportointia. Uudelle toimialalle lähteminen herättää kysymyksiä, siitä voidaanko kyseinen toiminta sisällyttää olemassa oleviin segmentteihin. Tämän luvun tarkoitus on enemmänkin herättää ajatuksia lukijassa, sillä segmenttiraportoinnin muuttaminen ei ole tarpeellista Luottolaitos Oy:n toiminnan alkuvaiheessa.

Tässä kappaleessa esitellään Konserni Oyj:n tämänhetkistä segmenttiraportointia ja käydään läpi IFRS 8:n perusteella sitä, miten tällaisen yhtiön yhdisteleminen voi vaikuttaa segmenttiraportointiin ja onko Konserni Oyj:n jossain vaiheessa raportoitava tämä toiminta omana segmenttinään.

Viimeinen eli yhdeksäs luku on Rahavirtalaskelma. Siinä käsitellään luottolaitoksen rahavirtalaskelman vaatimuksia ja konsernin rahavirtalaskelman laatimista sekä niiden yhdistämistä.

6.3 Case-yrityksen ohjeen laadintatavat ja tiedonkeruumenetelmät

Ennen varsinaista ohjeen laatimista oli saatava selville kaikki aiheeseen liittyvä viranomaissääntely ja perehdyttävä siihen. Toisekseen oli perehdyttävä perinpohjaisesti siihen mitä uuden tytäryhtiön eli Luottolaitos Oy:n toiminta tulee olemaan ja myös siihen, mitä kaikkea toimintaa Konserni Oy:ssä sillä hetkellä on.

Finanssivalvonta on luottolaitoksen toimintaa säätelevä viranomaisen, joten materiaalin etsiminen alkoi heidän Internet -sivuiltaan. Sitä kautta saatiin tietoon kaikki luottolaitoksen tilinpäätöstä säätelevät asiakirjat. Näillä asiakirjoilla pääsi hyvin perehtymisen alkuun ja sai käsityksen vaatimusten laajuudesta ja siitä, kuinka suuresti ne eroavat kirjanpitolain ja -asetuksen mukaan tilinpäätöksensä laativan kirjanpitovelvollisen vaatimuksista.

Seuraavana vaiheena oli tutustua enemmän case-yrityksen toimintaan ja erityisesti uudelle Luottolaitos Oy:lle tehtyihin suunnitelmiin. Sain muutamia suuntavia PowerPoint -esityksiä aiheesta, joihin tutustuin ensin, jonka jälkeen haastattelin kolmea projektissa mukana ollutta henkilöä. Ensimmäiseltä henkilöltä sain paljon tietoa yrityksen konseptista ja yleisellä tasolla myös toimialasta. Toisen haastateltavan kanssa keskustelimme enemmän taloudellisesta puolesta ja ulkoiseen raportointiin liittyvistä asioista. Kolmas henkilö oli sen hetkinen Luottolaitos Oy:n toimitusjohtaja ja hän osasi kertoa erityisesti pitkän tähtäimen tulevaisuuden suunnitelmista. Kaikki haastattelut olivat hyvin vapaamuotoisia tilanteita. Ne nauhoitettiin, jotta asioihin palaaminen olisi helpompaa, mutta niitä ei litteroitu.

Konserni Oy:n toiminnasta tiesin perusasioita hyvin jo etukäteen, mutta tietoutta syventääkseni luin useita vuosikertomuksia ja osavuosikatsauksia sekä hain tietoa yrityksen sisäisiltä nettisivuilta. Arvokasta tietoa sain myös vapaamuotoisista keskusteluista yrityksen eri työntekijöiden kanssa. Näiden tietolähteiden kautta sain käsityksen siitä, miten Luottolaitos Oy:n toiminta suhteutuu muiden konserniyritysten toimintaan. Tämä tiedonkeruu toi esiin suuren määrän eroavaisuuksia, mutta myös samankaltaisuutta muiden yritysten toiminnan kanssa löytyi.

Ohjeen varsinainen kirjoittaminen voidaan jakaa selvästi kahteen eri vaiheeseen. Ensimmäiseksi kirjoitin osan Luottolaitoksen tilinpäätöksen vaatimuksista ja sen jälkeen konsernitalinpäätös-osuuden. Luonnollisesti kirjoitin hieman myös lomittain, mutta konsernitalinpäätöksen osuutta ei varsinaisesti voinut kirjoittaa, ennen kuin luottolaitoksen tilinpäätöksen

vaatimukset olivat tiedossa. Luottolaitoksen tilinpäätökseen liittyen haastattelin kahta henkilöä, tilintarkastusyhteisön konsulttia, jonka vastuualueena ovat rahoitusalan yritykset sekä konserniin Luottolaitos Oy:n projektin ajaksi palkattua konsulttia. Tilinpäätösyhteisön konsultilta sain varmistuksia omille tulkinnoilleni sekä muutamia lisäysehdotuksia ohjeeseen. Suurimman avun ohjeeni laadintaa sain kuitenkin yritykseen palkatulta konsultilta, sillä hän oli suunnitellut tulo- ja kulumallin Luottolaitos Oy:lle. Häneltä saadun tiedon perusteella pystyin tekemään ohjeistani konkreettisemmän ja yhdistämään viralliset säännökset ja käytännön.

Kirjoittamisen toinen osa oli siis konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat ohjeet. Tällaiseen tilanteeseen, jossa luottolaitos on tytäryritys ja osa konsernia, jonka toimiala on luottolaitoksen toiminnasta poikkeava, ei ole olemassa yksityiskohtaista ohjeistusta. Tästä syystä lähdin liikkeelle haastattelemalla IFRS -asiantuntija Virpi Haaramoa. Hän kertoi lähinnä omia näkemyksiään siitä, kuinka yhdisteleminen voitaisiin toteuttaa ja antoi ajatuksia siitä, mihin päätökset voidaan perustaa. Tämä haastattelu antoi hyvät valmiudet lähteä rakentamaan konsernitilinpäätösohjetta. Tässä vaiheessa keskustelin useaan otteeseen emoyhtiön Group Controllerin ja tilinpäätöstiimin vetäjän kanssa sekä etsin tietoa IFRS:n yleisistä ohjeista. Näiden tietojen perusteella rakensin ohjeen, jossa useassa kohdassa annettiin myös vaihtoehtoisia ratkaisutapoja konsernitilinpäätöksen laadintaan.

Ennen ohjeen hyväksymistä, kaksi asian kanssa paljon tekemisissä ollutta henkilöä luki ohjeen ja antoi muutamia korjausehdotuksia. Näiden korjausten jälkeen työni hyväksyttiin ja se lähetettiin sitä tarvitsevien henkilöiden käyttöön.

6.4 Markkinatestin toimivuus case-yrityksen ohjeessa

Kappaleessa 2.1.1 Konstruktiiivinen tutkimus käsiteltiin konstruktiiivisen tutkimuksen käytännön toimivuuden arvioinnissa käytettyä kaksivaiheista markkinatestiä. Tässä kappaleessa arvioidaan markkinatestin toimivuus case-yritykselle tehdyssä ohjeessa.

Markkinatestin vaiheet ovat heikko markkinatesti ja vahva markkinatesti. Heikon markkinatestin läpäiseminen edellyttää sen, että joku tulosvastuullinen yritysjohtaja on ollut valmis käyttämään konstruktiota omassa päätöksenteossaan. Case-yritykselle tehtyä ohjetta käytettiin hyödyksi sen ollessa vielä keskeneräinen. Luottolaitoksen tilikarttaa laadittiin sillä hetkellä ja ohjetta käytettiin apuna tässä prosessissa. Tilikartan valmistumisen jälkeen johdon täytyi tehdä päätös siitä, kuinka luottolaitoksen tilit linkitetään konsernitileihin. Tämän päätöksenteon pohjaksi ohje alun perin tilattiinkin. Nämä kaksi esimerkkiä todistavat sen, että heikko markkinatesti toteutuu. Luottolaitoksen toiminnan kasvaessa sillä syntyy todennäköisesti uusia tuloslaskelma ja tase-eriä, jolloin ohjetta voidaan taas hyödyntää. Toinen tulosvastuulliselle johtajalle merkittävä osio ohjeessa on segmenttiraportoinnin

osa. Sen perusteella tehtiin ohjeen valmistuttua päätös segmenttiraportointiin liittyen, mutta tulevaisuudessa on mahdollista, että asiaa täytyy pohtia uudelleen, jolloin ohjeen käyttö on taas todennäköistä. Heikko markkinatesti siis toteutuu.

Vahvan markkinatestin osalta täytyy kysyä, ovatko tulosvastuullisten yksikköjen taloudelliset tulokset parantuneet konstruktion käyttöönoton jälkeen ja ovatko taloudelliset tulokset parempia niissä vertailukelpoisissa yrityksissä, jotka käyttävät konstruktia. Tämän markkinatestin läpäiseminen on erittäin vaikeaa ja erityisesti tällaisessa aiheessa, jossa on kyse tulosten raportoinnista niille säädetyllä tavalla. Taloudellisiin tuloksiin vaikuttaminen ei tämän ohjeen avulla ole mahdollista. Toisinpäin ajateltuna, sääntöjen vastainen tilinpäätös voi kuitenkin vaikuttaa yrityksen tulokseen negatiivisesti, jos yritys esimerkiksi menettää luottamusta vääränlaisen raportoinnin vuoksi. Tähän voidaan kuitenkin todeta, että tämän konstruktion osalta vahva markkinatesti ei toteudu.

Heikon markkinatestin läpäiseminen osoittaa sen, että case-yritykselle tehdyn ohjeen käytännön toimivuus on todistettu. Tällaisen konstruktion osalta vahva markkinatesti on haastavaa suorittaa hyväksytysti ja sen arvioiminen, ovatko tulokset parantuneet, voidaan tehdä vasta jonkun ajan kuluttua konstruktion käyttöönotosta. Loppuun voidaan todeta, että tämän konstruktiivisen tutkimuksen lopputulos on ohje, joka tuottaa organisaatiolla uutta tietoa ja ratkaisee heillä olevia ongelmia.

LÄHTEET

- Eriksson, P., Koistinen K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Finanssivalvonnan kotisivut.
<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx>
- Haaramo V. Rätty P. 2009. Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö - IFRS-raportointi. 3. painos. Juva. WS Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Järvelin, S. 2012. Ohje X Oy:n tilinpäätöksen tekemisestä ja sen yhdistelemisestä konsernitilinpäätökseen.
- Kasanen E., 1986. Capital budgeting and the control of business unit growth. Harvard Business School dissertation (Publication of the Turku School of Economics, Series A-4. Turku.
- Kasanen E., Siitonen A., Lukka K. 1991. Konstruktiivinen tutkimusote liiketaloustieteessä. Liiketaloudellinen aikakauskirja 1991:3. 301-329.
- KHT-yhdistys ry. 2011a. IFRS-standardit 2011. Helsinki. KHT-Media Oy.
- KHT-yhdistys ry. 2011b. IFRS-tilinpäätösmalli 2011. Helsinki. KHT-Media Oy.
- KPMG Oy Ab. 2011. Uusia standardeja toukokuussa 2011. [WWW-aineisto]
<http://www.kpmg.com/fi/fi/ajankohtaista/uutisia-ja-julkaisuja/ifrs-julkaisut/sivut/iasb-uusia-standardeja-toukokuu-2011.aspx>
- Leppiniemi, J. 2000. Hyvä kirjanpito tapa. Porvoo. WS Bookwell Oy.
- Luhtala, H. 1998. Pankin tuloslaskelma ja tase. Teos Pankkitoimintaa Suomessa. 137-151
- Mäkelä, L., Reponen, M., Pohjonen, S. 2005. Konsernitilinpäätöksen laatiminen. Juva. WS Bookwell Oy
- Price Water House Coopers. 2008. Segmenttiraportoinnit käytännössä. [WWW-aineisto]
http://www.pwc.fi/fi/ifrsjulkaisut/tiedostot/Segmenttiraportointi_PwC.pdf
- Rahoitustarkastus. 2005. Standardi 3.1 Tilinpäätös ja toimintakertomus - määräykset ja ohjeet. [WWW-lähde]
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Rahoitussektori/3_Tilinpaaatos_ja_toimintakertomus/Documents/3.1.std4.pdf
- Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/meta/kas/konserni.html>
- Yin, R. 2012. Applications of Case Study Research. SAGE Publications, Inc. USA.

LAIT JA ASETUKSET

- Finanssivalvonta. 2005. Standardi 3.1 Tilinpäätös ja toimintakertomus - määräykset ja ohjeet. [WWW-lähde]

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Rahoitussektori/3_Tilinpaatos_ja_toimintakertomus/Documents/3.1.std4.pdf

Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Laki Finanssivalvonnasta 19.12.2008/878

Laki Luottolaitostoiminnasta 9.2.2007/121

Osakeyhtiölaki 1.7.2006/624

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Valtiovarainministeriön asetus luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta 150/2007

